J.C. CHATTERJI

FILOZOFIA EZOTERICĂ A INDIEI

PRINCEPS

Coperta I: *Stăpînul dansului*, India de sud, sec. XII-XIV

Coperta IV: *Sri-yantra*

ISBN 973-95363-0-1

J.C. CHATTERJI

FILOZOFIA EZOTERICĂ A INDIEI

Ediţie îngrijită şi prefaţată de

A. ŞERBAN

EDITURA PRINCEPS
Bucureşti

PREFAȚĂ

În prezentul volum gînditorul indian J.C.Chatterji prezintă sub o formă generală, accesibilă unui larg număr de cititori și adaptată mentalității occidentale, filozofia ezoterică a Indiei de pe poziția, considerată de el, a unui idealism vedantin (care își are izvorul în scripturile revelate ale Indiei: Vedele (1)).

Subiectul lucrării este existența omului în condiția sa terestră, circumscris într-un univers guvernat de legi inexorabile și de sublima sa finalitate: îndumnezeirea.

Lucrarea redă rezumativ și cu claritate constituția fizică (grosieră și subtilă), sufletească, intelectivă și spirituală a omului, omologarea nivelelor ființiale ale binomului om (microcosmos)-univers (macrocosmos), precum și culminanta speculației upanișadice: cosubstanțialitatea dintre absolutul obiectiv (Brahman) și cel subiectiv, sălășluind în noi (Atman). Autorul încheie vorbind despre rostul omului în univers și căile de urmat pentru esențializarea acestuia pînă la identificarea cu Eul divin din el însuși și integrarea

sa în Divinitate. În acest scop Sadhanele hinduse (discipline pentru desăvîrşirea spirituală) nu ostenesc să ne aducă aminte că omul trebuie să se lepede de sine, să se strămute în spirit întru dobîndirea sinelui absolut (Atman) şi să transceandă fiabilitatea condiţiei umane (Moksa); că libertatea şi desăvîrşirea spirituală nu se obţin prin abolirea făptuirii şi lumii ci ele presupun o desprindere interioară de act. Nefăptuirea (naiskarmia) nu înseamnă nemişcare exterioară ci quietudine interioară: "Cel care vede în faptă nefăptuirea şi în nefăptuire fapta, acela este un înţelept între oameni, acela este Yogin (şi totuşi) săvîrşeşte pe de-a întregul fapta." (Bhagavad-gita, IV, 18).

Ca un răspuns de antistrofă răsună şi adagiul taoist chinez: "a acţiona ca şi cum nu ai acţiona (Wei-Wu-Wei)".

Pentru decondiţionarea sa de infernul lumii fenomenale şi pentru descarcerarea sa din larvarele învelişuri pămînteşti a sinelui său divin (Atma), i se oferă omului două căi:

— *devoţiunea şi acţiunea (bhakti şi karma);*
— *cunoaşterea (jnana).*

Cea populară este calea devoţiunii fiind la îndemîna sfinţilor şi păcătoşilor, a luminaţilor şi a celor săraci cu duhul, a nebunilor şi a înţelepţilor.

Calea cunoaşterii traversează o regiune mai accidentată pe care se aventurează cei puţini.

În fiecare comunitate există o elită naturală calificată cu însuşiri intelectuale şi spirituale pentru acest drum anevoios.

Nu există aici (pe pămînt) un instrument purificator asemănător cunoaşterii, pe aceasta o găseşte singur, în sine lui, cu timpul, cel desăvîrşit în Yoga".
(Bhagavad-gita, IV, 38)

*

Despre J. C. Chatterji ajunge să știm că și-a dus o parte din viață în ținuturile nordice, muntoase, ale Indiei, dedicat studiului doctrinelor filozofice indiene.

O lungă perioadă de timp a fost șeful departamentului arheologic din Kashmir. Este autorul mai multor lucrări printre care "Filozofia ezoterică a Indiei", "Viziunea Înțelepților din India", "Realismul Hindus".

Societatea indiană contemporană autorului era într-o crescîndă convulsie social-politică, exacerbată de pintenul unei dominații britanice în declin. Aceste frămîntări au produs clivaj în sînul inteligenței indiene. O parte din aceasta s-a angajat în mișcări naționaliste, exaltînd valorile perene ale tradiției în cultură și religie; o altă parte, sub influența valorilor civilizației occidentale, a militat pentru emanciparea Indiei, respectiv pentru inviorarea civilizației și culturii indiene prin aport de valori occidentale. Societățile Brahma Samaj și Arya Samaj sînt expresia acesteia din urmă.

În acest context J. C. Chatterji s-a înscris în Societatea Teozofică (2) fondată de Elena P. Blavatsky și colonelul H. S. Olcoot la New-York, în 1875. Compatrioții săi din ramura naționalistă, printre care și filozoful Aurobindo Ghosh, nu-i iartă adeziunea la societatea sus menționată căreia îi impută deformarea și hibridizarea gîndirii indiene ortodoxe.

Pe noi ne interesează în ce măsură lucrarea de față se încadrează în doctrina Vedantină, chiar dacă adaptată pentru maniera teozofică mentalității noaste, respectiv dacă exprimă de fapt gîndirea indiană vedantină.

Răspunsul este afirmativ, cu unele precizări:

— punctul de vedere privitor la reîncarnare se resimte de influența "teozofismului" (2);

— autorul solicită pe alocuri textul prin analogii cu unele dogme și credințe iudeo-creștine, printr-un zel de a revela fondul metafizic și religios comun al omenirii.

De ce și-a intitulat autorul cartea "Filozofia ezoterică a Indiei"?(3). Putem să ne asumăm doar un răspuns conjectural: în timp ce infuziunea unor experiențe religioase sau a înțelepciunii mai subtile în masele populare ale Indiei s-a realizat pe calea povestirilor mitice, doctrinele filozofice (inclusiv cea formulată de autor) rostite conceptual, sînt accesibile numai celor deja introduși în filozofia indiană, sau celor cu un orizont cultural mai larg și cu reale afinități pentru doctrinele orientale (nu considerăm necesar să vorbim și despre pătrunderea în miezul unor doctrine pe calea inițierii).

În încheiere, credem că, pentru toți cei care sînt chemarea milenarei înțelepciuni indiene, această carte poate fi un prim fecund pas.

*

Cîteva cuvinte privind prezenta ediție a cărții.

Lucrarea provine dintr-o traducere antebelică, nesemnată, din limba franceză, revizuită și adusă la zi sub aspect ortografic; pe alocuri s-au operat substituiri de cuvinte, expresii sau chiar fraze cu altele, considerate a fi mai adecvate pentru redarea mai fidelă a ideilor sau sensurilor vizate.

Conținutul doctrinei a fost confruntat cu o serie de cărți de referință ale gîndirii indiene (vezi bibligrafia).

Notele de subsol aparțin autorului iar cele din anexă îngrijitorului acestei ediții.

Antoniu Șerban

I

DESPRE CONSTITUȚIA FIINȚEI UMANE

Intenția noastră este să facem un curs elementar, în care, cei care doresc să studieze serios, să poată cîștiga cîteva noțiuni de filozofie orientală.

În cadrul acestor dizertații vom încerca să înțelegem în mod succint, natura omului, locul pe care-l ocupă în univers, ce este universul și cum este adus la existență; într-un cuvînt, enigma și scopul vieții; poate că atunci ne va fi permis să întrezărim principiul universal al Ființei.

Pentru a avea o înțelegere deplină a absolutului e necesar, în primul rînd, să înțelegem propria noastră natură. Vom vedea îndată că dincolo de noi înșine, în univers, nu cunoaștem decît mișcarea. "Lucrul în sine", cum l-ar numi Kant, nu-l putem cunoaște prin simțuri. Cînd vom analiza obiectele care ne înconjoară, vom vedea că ele nu au, ca obiecte, o realitate absolută. Tot ceea ce vedem nu are decît valoare relativă și aceasta se modifică în funcție de condițiile percepției noastre. Iată pentru ce nu putem nădăjdui să cunoaștem principiul lucrurilor prin intermediul simțurilor. Pentru a înțelege acest principiu, omul trebuie să se cunoască pe sine; e ceea ce au simțit toți învățătorii din toate țările. Știți, desigur, vechiul adagiu socratic: *Cunoaște-te pe tine însuți*, care ne recomandă cunoașterea aprofundată a propriei noastre naturi. Și exact cu aceeași intenție, marele învățător

Christos, cerea discipolilor săi să caute împărăţia lui Dumnezeu *în ei înşişi*.

Numai printr-o întoarcere în noi inşine vom găsi adevărul. Vom vedea nu numai că omul are în el corespondenţa colectivă a tuturor lucrurilor, dar că el conţine, în integritatea sa, însăşi Forţa cosmică. Forţa este indivizibilă; principiul prim se manifestă totdeauna ca un tot unic. Iată pentru ce chiar într-un grăunte de nisip, veţi găsi TOTALITATEA Energiei cosmice, deşi sub o formă obscură şi profund latentă.

Dar cum grăuntele de nisip este în afară de fiinţa noastră, cel puţin în sensul obişnuit al cuvîntului, noi nu vom putea înţelege Natura printr-un studiu al grăuntelui de nisip. Există un singur lucru pe care noi îl putem studia cu temeinicie: *noi înşine*. Şi acest lucru odată cunoscut, vom cunoaşte natura Forţei cosmice.

Ca atare, vom începe cu analiza naturii umane. Voi încerca să vă conduc pas cu pas pînă în acest sanctuar intim care este în inima fiecăruia. Apoi, cînd vom fi înţeles natura omului şi modul său de existenţă în diferitele sfere ale universului, vom încerca să sesizăm principiul însuşi al universului, analizînd obiectele pe care le percepem; vom încerca apoi să înţelegem cum vine la existenţă orice lucru, sau, în limbaj teologic, cum este creat totul; şi pentru aceasta, în loc să adoptăm metoda alegorică, scumpă teologilor, vom proceda cît mai ştiinţific posibil.

Vom studia pe urmă posibilităţile spiritului uman. Vom căuta să vedem cum poate verifica omul, pe pămînt, existenţa realităţilor transcendente; cum, chiar în această lume, poate deveni un Dumnezeu, un Christos.

Acestea sînt subiectele pe care le vom studia, unul cîte unul, începînd cu analiza naturii umane.

•

Nu e greu pentru nimeni să sesizeze o diferenţă între corp şi inteligenţă. Nu vreau să spun că trebuie recunoscută inteligenţa ca diferită de corp prin esenţa ei. Materialismul, de fapt, nu recunoaşte aceasta: el crede că mentalul nu e distinct de corp. Dar chiar şi el trebuie să-şi dea seama de faptul că *mentalitatea* constituie cel puţin un mod special de energie, un mod distinct de energie fizică.

Iată deci, în om, o primă distincţie evidentă: corp şi mental, sau în termeni mai uzuali, corp şi suflet.

Dar remarcăm că trupul este supus la modificări, la schimbări perpetue; în şapte ani aproximativ, el se reînnoieşte pînă la ultima particulă. Şi cu toate acestea nu-şi păstrează identitatea? Sub vălul schimbător al corpului, există deci ceva relativ invariabil: există un *martor* al acestor schimbări.

Dacă nu ar fi astfel, nu am percepe de loc modificările corpului nostru. Dacă inteligenţa ni s-ar reînnoi ca trupul şi cu aceeaşi viteză, ea nu ar fi niciodată conştientă de aceste modificări. Pentru a cunoaşte o mişcare, observatorul trebuie să fie în repaos, sau cel puţin să se mişte cu o mişcare diferită. Această *lege a relativităţii* guvernează tot ceea ce cunoaştem noi: nu percepem nimic fără contrast. Singurul fapt că noi sîntem conştienţi de schimbările trupului înseamnă că ceva, înapoia corpului, înregistrează aceste schimbări.

În fine; pe lîngă aceste schimbări ale corpului fizic, mai există şi altele, mai subtile, care se produc continuu şi la care de obicei nu te gîndeşti. Astfel, *perceperea* unui obiect exterior, nu se datoreste decît unei succesiuni de modificări rapide, de vibraţii, afectînd fiinţa care percepe. Aceste modificări sînt legate sistematic între ele prin ceea ce numim *starea conştientă*. Fără această continuitate a stării conştiente, nu s-ar putea să percepem nimic. Toate faptele percepute sînt legate între ele şi

păstrate în memorie. Unde este localizată această memorie? Este greu s-o concepem localizată în creierul fizic. Cum se face că lucruri de mult uitate ne revin cîteodată în memorie atît de clar? Cum se face că starea de hipnoză aduce la suprafață fapte uitate din copilărie? Sînt cunoscute cazuri cînd subiectul și-a reamintit o limbă pe care nu o auzise decît în tinerețe. Toate aceste remarci par să indice că există ceva dincolo de corpul fizic, ceva care înregistrează observațiile fizice pe care le realizăm; acestui element înregistrator îi vom da pentru moment numele de *mental*, întrebuințînd acest cuvînt în sensul cel mai larg.

N-am pretenția să bazez acest fapt pe argumente atît de sărace; pentru mine acestea nu sînt probe. De altfel, niciodată nu se va putea stabili definitiv un adevăr cu argumente pur exterioare. Pentru a avea proba absolută a unui lucru, trebuie să-l cunoști prin tine însuți. Pentru a ști că existați independent de corpul vostru fizic, trebuie să vă puteți separa de el. În alți termeni, trebuie să vă decideți a verifica aceste fapte transcendente întocmai cum fizicianul verifică fenomenele fizice a căror lege vrea s-o stabilească. Și cum îmi propun, la sfîrșitul cursului , să dau cîteva indicații asupra acestui subiect, aduc aceste scurte argumente cu singurul scop de a arăta că ceea ce spun nu e pură fantezie, ci din contră, ar fi posibil să se aducă puternice rațiuni logice în sprijinul teoriilor pe care le expun.

Putem deci să deosebim, în primul rînd, *corpul* de *mental*; distincție neesențială, dar evidentă totuși, cel puțin în același grad ca între solid și lichid.

Dacă acum ne oprim un moment pentru a analiza *mentalul*, vom găsi că el însuși suferă modificări și nu rămîne de loc staționar. Pasiunile se duc și vin, stările sufletești se succed, ondulatorii și diverse; din an în an intelectul se dezvoltă sau se voalează: puterile intuitive

variază; în fine, conştiinţa însăşi devine mai netă prin dezvoltarea naturii umane.

Astfel, toate elementele mentalului variază; şi aceste variaţiuni fiind evident cunoscute, în mod necesar există îndărătul mentalului ceva şi mai stabil. Şi acest ceva este *elementul spiritual*, ale cărui caracteristici sînt sacrificiul, iubirea, abnegaţia şi toate virtuţile superioare care disting în mod esenţial omul de animal. Aceste sentimente sînt cele care ne dau, ocazional, cea mai mare fericire, şi adeseori omul consideră acest factor ca fiind realmente "el însuşi", fiinţa sa veritabilă. Acest factor diferă de mental cu modificări necontenite, precum diferă gazul de solid şi de lichid.

Dacă analizăm la rîndul său această natură spirituală, vom afla că şi ea se schimbă. Spiritualitatea poate creşte cu timpul. Te dezvolţi prin abnegaţie, prin iubire, cultivînd aceste virtuţi. Marea fericire care ne pătrunde cîteodată ne părăseşte imediat după aceea. Şi e clar că noi percepem aceste schimbări: iată pentru ce natura spirituală nu e încă Eul real al omului. Există, îndărătul naturii noastre spirituale, ceva care percepe schimbările din sferele superioare ale fiinţei noastre.

Acela e Eul omului, acela e *martorul unic* care înregistrează toate variaţiile spiritului, ale mentalului şi ale corpului.

Astfel deci, corpul, mentalul, elementul spiritual şi marele Eu, martor a tot ceea ce se modifică: aceştia sînt cei patru factori pe care îi relevă analiza imediată a fiinţei umane. Eul este *subiectul* unic, toate celelalte nu sînt decît *obiecte* .

Privind în voi înşivă, veţi putea simţi mai mult sau mai puţin net activitatea acestor factori diverşi. Dar discipolul sincer şi înzestrat cu aptitudinile necesare poate, printr-o amplificare continuă şi răbdătoare, să ajungă a vedea şi verifica aceste lucruri. El va putea despărţi aceşti factori

unii de alții retrăgîndu-se succesiv, cu conștiința ființei sale, în principiile din ce în ce mai înalte care îl alcătuiesc. Și pot spune în trecere că acest procedeu, care constă în a separa succesiv Eul de diferiți alți factori, alcătuiește ceea ce se cheamă extazul. E posibil să lași în urma ta corpul pentru o durată de timp oarecare, ca să aduni experiențe și cunoștințe din regnurile hiperfizice ale naturii. E ceea ce a făcut Isus în postul său de patruzeci de zile. Numai acei care vor putea ajunge aici vor verifica prin ei înșiși realitatea celor ce spun. Pentru ei aceste lucruri vor înceta de a fi probabilități logice sau speranțe vagi; ele se vor transforma în realități tangibile. Din nefericire, aceasta nu e posibil decît unui mic număr, căci sînt puțini aceia care să aibă aptitudinile necesare și mai puțini încă, aceia care să fie înzestrați cu răbdarea cerută pentru a le dezvolta.

E ciudat să auzi atîția inși afirmînd că nu există suflet. Ce știu ei, în definitiv? Au ei vreo autoritate în această chestiune? Numai aceia care au autoritate pot să fie categorici în afirmațiile lor. Un avocat va recunoaște bucuros că nu are deloc autoritate în materie medicală; el nu a consacrat acestei științe nici timpul nici forțele sale, așa că modestia i se impune ca singura atitudine posibilă. Dimpotrivă, nimeni nu se miră auzind negarea a priori a existenței sufletului, de către inși care nu au consacrat studiilor psihice nici a mia parte din timpul și energia întrebuințate pentru afacerile lor! Aceasta e de-a-dreptul absurd. Înainte de a nega sufletul, consacrați pentru căutarea lui cel puțin a zecea parte din energia pe care o risipiți aiurea.

Putem acum să ducem analiza puțin mai departe.

Materia corpului nostru nu e aceeași cu cea a unui obiect inert, de aceea s-a convenit a o denumi materie organică. În corpul nostru, recunoaștem prezența ma-

teriei zisă neorganică, dar influenţată, guvernată, de un factor pe care îl numim "vital" care o organizează.

Astfel, în corpul nostru fizic, recunoaştem două principii: materia grosieră şi vitalitatea. Această vitalitate poate primi numele de *principiu eteric.*

Analizînd corpurile fizice, găsim o substanţă care este eterul, mai subtil decît gazele. Dar în materia neorganică, acest eter nu e suficient specializat pentru ca forţele vitale, cărora le serveşte de bază, să-şi manifeste acţiunea lor. Eterul impregnează toată materia solidă, lichidă sau gazoasă, dar principiul vital pare a rămîne aici în stare latentă.

Cînd dimpotrivă, principiul vital este eliberat de dominaţia principiilor inferioare ale materiei, el le grupează imediat şi le organizează: atunci se manifestă regnul vegetal . Acest principiu vital e factorul organizator al corpului nostru fizic. Materia eterică specializată care îi serveşte de bază sau vehicul va lua numele de *corp eteric.* (4) Raportul strîns care există între materia eterică şi principiul vital se va lămuri cu deosebire printr-un studiu aprofundat al magnetismului. Cînd ştiinţa va progresa, va şti că magnetismul nu e decît manifestarea vitalităţii care, efectiv, poate să se transmită de la o fiinţă la alte fiinţe.

Cei doi factori care compun corpul nostru au fost numiţi în sanscrită *Sthula Bhuta* : corpul grosier şi *Prana*: vitalitatea. Observaţi că aceşti factori, deşi separaţi, sînt principii constitutive *fizice* şi nu *hiperfizice*, ale naturii noastre. (Ele nu corespund decît *planului fizic* al universului).

Mentalul , întrebuinţînd acest cuvînt în sensul cel mai larg, poate fi divizat la rîndul său în trei elemente, toate separabile unele de altele.

Mai întîi, se ştie că în fiecare din noi există pasiuni, emoţii, sentimente. E una din fazele vieţii mentale, fază care se întinde de la senzaţia animală pînă la emoţiile şi sentimentele cele mai complexe ale omului evoluat.

Această parte a naturii noastre mentale este cunoscută sub numele de sensibilitate: numele său sanscrit este *Kama* — dorință — și materia, mai subtilă decît eterul, care servește de bază acestor fenomene (senzații, sentimente, pasiuni, emoții) a primit uneori în Occident numele de materie astrală, din cauza luminozității sale proprii. În aceasta constă, de fapt, caracterul esențial care o deosebește de materia fizică densă, în ochii văzătorului capabil a o percepe.

Apoi, știm că există în mentalul nostru un alt factor, care raționează, calculează, compară. E ceea ce numim noi intelect, sau mental intelectiv. El corespunde principiului inferior al principiului numit *Manas* în sanscrită (latinește *Mens*); noi îl vom numi deci *Manas inferior* .

Dincolo de acest factor, există un altul care nu calculează, care nu cîntărește pro și contra, care nu discută, nici nu raționează, ci afirmă: "Eu știu că acesta e adevărat, că acela e fals, nu știu pentru ce, dar am convingerea intimă că așa este". Acest principiu e rațiunea pură, sau conștiința. El constituie individualitatea proprie a omului; poate fi deci numit conștiința sau sufletul omului. În sanscrită, acesta e aspectul superior al lui Mens, sau *Manas superior* .

Găsim deci în regiunea mentală trei subdiviziuni:

- Natura pasională și emoțională, sau senzația, *Kama* ;
- Mentalul analitic sau intelectual, *Manas inferior* ;
- Mentalul afirmativ, sufletul sau conștiința, *Manas superior* .

În ceea ce privește *natura spirituală* , ea nu poate fi divizată pentru moment. Comportă și ea diviziuni și subdiviziuni, dar acestea nu pot fi percepute decît de omul ajuns la un stadiu foarte evoluat, în alți termeni, de inițiatul în care s-a născut Christos.

Trebuie deci să considerăm natura spirituală ca unică.

La fel este şi cu *Eul*. Eul are trei aspecte, dar ele nu pot fi deosebite unele de altele în starea actuală a omenirii. Dar omul perfect poate să le cunoască şi să le distingă. De aceea nu am dat acestei treimi decît un nume generic, *Mahatma*. În discursul nostru vom lua această treime ca unitate. În limbajul creştin, avem aici Tatăl, Fiul şi Sfîntul Duh, sau cele trei aspecte ale celei mai înalte *Realităţi*.

Aşadar distingem în om şapte factori:

1. Cele trei aspecte superioare, considerate ca unul, Eul omului, adevăratul şi singurul *subiect* în el, martorul unic al tuturor modificărilor pe care le suferă. Cuvîntul *Mahatma*, suflet mare, semnifică marele Eu. În literatura ocultă se numeşte, mai scurt, *Atma*; dar în cele mai vechi cărţi hinduse e numit Mahatma. Atma înseamnă ceea ce atinge tot, ceea ce conţine tot: singur Eul, în om, conţine toate lucrurile;
2. Elementul spiritual, sau *Buddhi* — Buddhi semnifică înţelepciunea;
3. Sufletul, sau *Manas superior*;
4. Intelectul, sau *Manas inferior*. Manas înseamnă, propriu vorbind, un principiu care se revarsă, care se răspîndeşte în jurul nostru. În limbaj obişnuit acest termen poate fi redat prin mental;
5. Senzaţia sau *Kama*. — Kama înseamnă dorinţă;
6. Vitalitatea. — *Prana* înseamnă cu precizie vitalitate, activitate;
7. Materia grosieră, solidă, lichidă sau gazoasă. —*Sthula Bhuta* înseamnă transformare grosieră.

În realitate, puţin importă să ştiţi să denumiţi aceste

principii prin numele lor sanscrit. Esențialul e să le recunoașteți în voi înșivă: acestea sînt fapte ale naturii.

Cum am spus la început, există în univers o serie de principii corelative, corespunzînd diferitelor principii ale naturii umane. Astfel:

1. Elementul fizic grosier, în noi, corespunde materiei solide, lichide și gazoase care ne înconjoară. Principiul nostru eteric corespunde eterului sau principiului vital universal. Cele două împreună, materia și eterul, constituie *planul fizic al universului;*
2. Principiul senzației la noi corespunde aceluiași principiu universal, astralul, sau *planul astral;*
3. Principiul nostru intelectiv și sufletul nostru corespund principiului intelectiv și sufletului universului; cele două împreună constituie *planul mental* al cosmosului;

4 și 5. Tot așa elementul spiritual și Eul omului corespund *planului spiritual* sau *Buddhic* și *planului nirvanic.*

Aceste planuri ale universului, ca și factorii omului, nu sînt suprapuse ci se pătrund. Întocmai cum lichidul pătrunde solidul, și gazul pătrunde lichidul, tot așa eterul pătrunde toată materia și se întinde cu mult dincolo de atmosfera noastră terestră. Principiul astral, la rîndul său, pătrunde eterul și tot ce e dedesubt (în subtilitate nu în spațiu); și așa mai departe. Din faptul că toate aceste principii se întrepătrund, rezultă că omul trăiește totodată în toate diferitele regnuri sau planuri ale universului corespunzînd principiilor sale diferite; iar enumerarea precedentă ne arată că cele șapte principii există în realitate numai pe cinci planuri ale universului.

Se știe că unii filozofi au dat omului numele de microcosm sau mic univers. Acest nume e bine justificat, pentru că omul cuprinde în el materia fizică a regnului

mineral, vitalitatea vegetalului, senzaţia şi dorinţa animalului, intelectul simplu corespunzînd animalelor superioare actualmente dispărute, legătura care lipseşte între regnul animal şi regnul uman şi sufletul, care singur constituie omul veritabil, şi care e totdeauna în Cer (adică în planul mental). Mai mult, elementul spiritual al omului corespunde regnului îngeresc, naturii iniţiatului; în fine, Eul, Unicul, corespunde elementului perfect al universului, lui Dumnezeu.

Astfel, omul sintetizează în el Universul.

Iată de ce studiul omului deschide calea studiului cosmosului. Cînd veţi cunoaşte natura omului în diferitele sale aspecte şi diferitele sale faze, veţi cunoaşte, de asemenea, sferele corepunzătoare ale universului, sfere cărora le aparţin aceşti factori ai omului. Ajungînd în sfîrşit la principiile cele mai subtile, cînd veţi fi descoperit cele două aspecte superioare ale Eului, veţi cunoaşte de asemenea două planuri noi ale universului, planuri cărora e destul să le semnalăm existenţa, căci aceste înălţimi sînt inaccesibile actualei gîndiri omeneşti. Atunci veţi şti că există în mod real şapte regnuri în univers. Divinităţile care prezidează aceste regnuri sînt cele "şapte spirite dinaintea tronului" de care vorbeşte Apocalipsul. Să ne mărginim pentru moment a reţine că cei şapte factori determinanţi de analiză psihologică a naturii umane există numai pe cinci planuri ale universului.

Ar mai fi încă multe lucruri de spus, dar e imposibil, în aceste cîteva lecţii, de a da altceva decît o schiţă, un ansamblu general al acestei vaste filozofii. Detaliile sînt în întregime sacrificate.

II

DESPRE DURATA RELATIVĂ A PRINCIPIILOR CARE ALCĂTUIESC OMUL

Am văzut că cele şapte principii ale omului există numai pe cinci planuri ale universului. Urmează de aici că cele şapte principii pe care le-am enumerat, se reduc la cinci principii esenţiale. Septenarul esenţial se completează prin adăugarea a doi factori corespunzînd primelor două planuri ale cosmosului incognoscibil omului actual. Îi menţionez aici pentru a se şti că teologia hindusă ţine seamă riguros de aceşti doi factori. Numele lor este *Avyakta şi Purusha*. Ei se manifestă prin Atma care este, de fapt, în mod esenţial o Treime. Treime imposibil de analizat, pentru că însuşi Atma ne apare ca Unitatea perfectă. Această Treime e în adevăr un mister pentru noi.

Este necesar să vă spun acum cîteva cuvinte despre acţiunea şi modificările acestor principii în timp şi în spaţiu.

Într-o ordine descrescîndă ni se relevă mai întîi, că Desăvîrşitul (*Atma*), sub cele trei aspecte ale sale, este singurul principiu în noi care e etern. Urmează elementul spiritual care nu e etern; totuşi, el este incomparabil mai durabil decît principiile următoare. Şi tot aşa, coborînd din grad în grad pînă la corpul fizic, vom găsi principii a căror viaţă e din ce în ce mai scurtă.

Vom înțelege mai bine aceasta, reflectînd la modul de transmitere a vibrațiilor în general. Chiar în lumea pur fizică, găsim că vibrațiile cele mai subtile sînt și cele mai persistente și că sfera lor de acțiune e mai intinsă. Această analogie ne arată cum se face că principiile omului, care sînt și cele moduri de mișcare, urmează aceeași lege. Principiile superioare, care scapă simțurilor fizice, supraviețuiesc corpului fizic, asemenea vibrațiilor subtile ale unei coarde muzicale, care persistă atunci cînd sunetul principal a încetat de mult să fie perceptibil. Aceasta, bineînțeles, nu e decît o comparație și nu o probă. Singura probă reală este experiența personală, verificarea individuală de către cei care sînt capabili să perceapă aceste realități. Ceilalți trebuie să se mulțumească cu probabilitățile logice, coroborate cu mărturia acelora ce știu.

Astfel, corpul nostru grosier (solid, lichid, gazos) este factorul cel mai efemer care constituie ființa noastră. La moarte, îl lăsăm îndărătul nostru, după ce s-a separat de el dublul eteric. De fapt, moartea nu e altceva decît această separație a corpului grosier de dublul eteric, vehiculul vitalității. O exteriorizare, chiar parțială, a acestui dublu, în timpul vieții, ajunge pentru a produce insensibilitatea. În aceasta constă acțiunea produsă de anestezice. Cînd se administrează cloroform unui pacient, văzătorul poate observa dublul eteric parțial dat afară din corp, sub forma unor nori albăstrui. Separarea completă aduce inevitabil moartea; principiul vital nu mai poate acționa asupra organismului și forțele fizicochimice descătușate duc la descompunerea treptată a cadavrului. La puțin timp după moarte (în general mai puțin de trei zile) dublul eteric e la rîndul său părăsit ca un al doilea cadavru. E inert și plutește în vecinătatea cadavrului grosier. El dispare de altfel pe măsură ce se descompune cadavrul. Viziunea "fantomei" eterice nu e prea greu de obținut, căci puțină supraexcitare nervoasă

produsă de frică, ajunge uneori să facă vizibile formele eterice. Dacă corpul este supus cremaţiunii, după obiceiul hindus, dublul eteric se dezagregă imediat.

Lăsînd înapoia lui cele două învelişuri exterioare, omul păstrează tot restul. Nici o schimbare în personalitatea lui veritabilă: moartea nu-l atinge. El e tot aşa de viu, mai viu chiar decît voi şi decît mine, numai că el nu poate să se facă simţit de noi pentru că nu mai are înveliş fizic. El există într-o formă mai subtilă, pe care omul obişnuit nu o percepe de loc. Această formă nu e mai puţin reală, e tot aşa de reală ca vibraţiile infraroşii şi ultraviolete ale spectrului solar, invizibile ochiului nostru material.

Aceia pe care îi numim morţii noştri există sub forme de vibraţii mai subtile. Noi nu putem răspunde acestor vibraţii, de aceea ne scapă prezenţa lor. După cum eterul pătrunde, invizibil, întreg universul fizic, tot aşa formele mai subtile traversează, fără a le afecta, formele grosiere ale acestei lumi de jos, singura perceptibilă organelor noastre obişnuite.

Primul fenomen care se produce în om, după părăsirea dublului înveliş fizic, e reorganizarea corpului său astral, sau principiul senzaţiei, care va trebui să-i servească de vehicul în noul mediu pe care îl locuieşte. El va fi reţinut mai mult sau mai puţin în această lume astrală, proporţional cu mărimea forţei naturii sale pasionale. Dacă viaţa sa a fost consacrată în întregime statuării de pasiuni, atunci şederea îi va fi foarte îndelungată în această regiune, care corespunde purgatoriului creştin. Căci corpul astral este ţesut din chiar substanţa emoţiilor şi a pasiunilor, şi dacă în timpul vieţii noi lucrăm la fortificarea acestui corp, el va fi pentru noi, după moarte, un înveliş îndelungat şi durabil, o puternică închisoare cu ziduri groase. Dar orice lucru pieritor are un sfîrşit, şi mai devreme sau mai tîrziu, omul părăseşte învelişul său

astral. Purificarea realizată, emoțiile rele, consumate și înlăturate, omul trece în regatul următor, în planul mental sau *lumea cerească*, neducînd cu el, din natura sa astrală, decît tendințele sau germenii latenți a căror dezvoltare, la reintoarcerea în planul fizic, va determina configurația corpului astral în noua sa întruchipare .

Aici încă, șederea va fi mai lungă sau mai scurtă, potrivit vieții sale de pe pămînt. Dacă viața sa intelectuală a fost puternică; dacă a gîndit mult și nobil; dacă a cultivat sentimentele cele mai înălțătoare ale naturii umane; dacă s- a consacrat studiului științei, artei, literaturii; în fine, și mai cu seamă, dacă a dus o viață de abnegație, el va supraviețui foarte mult timp în această regiune a Manasului inferior. Aici, aceia dintre noi, cei vii, care știu să se ridice deasupra simțurilor fizice, pot auzi pe Beethoven umplînd spațiul cu undele sonore ale inspirației sale; aici putem percepe inexprimabila armonie a sferelor și să intrăm în raport cu îngerii; aici putem goli pînă la sațietate cupa cunoștinței. Acum trebuie să vă spun un lucru pe care poate nu-l veți crede, deși e un adevăr al Naturii: în aceste lumi invizibile noi nu putem începe nimic. Aceasta e caracteristica celor două planuri superioare celui al nostru. Toată viața noastră în aceste regiuni nu e decît continuarea, dezvoltarea vieții noastre terestre. Iată de ce e înțelept să începi a trăi nobil chiar din această viață, fără a o aștepta pe cealaltă. E trist să vezi mulți inși care nu sînt de altfel răi, petrecîndu-și timpul cu lucruri de nimic. Legile asocierii subzistă după moarte ca și înainte,

* Observăm că este vorba de schimbări de stare și nu de schimbări de loc, în sensul în care se înțelege, de obicei, acest cuvînt.

** Stadiul astral (purgatoriul) al evoluției postume se numește în sanscrită Kama-loka (regiunea dorinței); starea cerească ce îl urmează, este numită Deva-loka (locașul zeilor) sau Devachan.

*** Din punctul de vedere al evoluției noastre (prin "noastre" înțeleg omul obișnuit).

și e foarte de temut că aceleași nimicuri, aceleași puerilități să continue a absorbi pe acești nefericiți în timpul lungilor vieți purgatoriale. Și să nu se creadă că ajunge un moment de rugăciune pentru a cîștiga cerul! Universul e guvernat de o lege de absolută dreptate: legea cauzalității. Nimic nu e arbitrar. Cerul și infernul nu pot fi decît consecințele naturale ale respectării legilor sau a violării lor. Fiți deci prudenți și făptuiți (întru purificarea și înnobilarea voastră), pentru că aici, jos, sînteți liberi să vă determinați; nu riscați sa fiți legati, mai tîrziu, de lanțurile pe care le făurește propria voastră neglijență.

Așadar, în acest fel, omul trece în planul astral, apoi în planul mental sau ceresc. Vă amintesc, încă odată, că aici e vorba de o schimbare *de stare*, nu de o schimbare *de loc*.. Ceea ce eu numesc lume cerească există peste tot, pătrunde tot, precum eterul și chiar mai bine decît el. Într-un cuvînt, omul recoltează, în parte, în aceste diverse stări, ceea ce a semănat în starea de ființă fizică terestră. Și cînd perioada cerească e terminată, el părăsește această ultimă stare cum le-a părăsit și pe celelalte. El leapădă deci, pe rînd, patru cadavre.

Acest proces ocupă un timp destul de lung, o perioadă de 1000 pînă la 1500 de ani pămîntești, în medie. Pe urmă, vine pentru om epoca unei noi încarnări. Chestiunea reîncarnării va fi tratată mai tîrziu, și vom vedea că această doctrină, care pare atît de ciudată, nu e decît aplicarea unei legi universale. Pentru moment, vreau numai să vă arăt că, după moarte, omul pierde succesiv

* Este evident că aici nu este vorba de un infern "veșnic", ci numai de suferințe groaznice, deși limitate, care ating sufletul pervers în regiunile inferioare ale lumii astrale.

** La omul destul de evoluat al epocii actuale. Ca toate perioadele medii, această perioadă e foarte elastică.

cele patru principii inferioare ale sale şi că, la renaştere, el pleacă din planul sufletului sau "corpul cauzal".

În momentul renaşterii el atrage la sine un nou înveliş din planul Manas inferior. Apoi, din aproape în aproape, activitatea sa atinge planul astral şi el se îmbracă cu un nou corp astral, care va servi exprimării naturii sale sensibile. În fine, învelişul eteric şi corpul grosier sînt formate de el în sînul mamei.

Astfel, formele subtile ale omului se nasc primele şi sînt ultimele care dispar; cu cît principiile sînt mai subtile, cu atît sînt mai durabile. Vom vedea că, în plus, sfera lor de acţiune se întinde mai departe. De fapt, clarvăzătorul vede în jurul oricărui om un halo de formă ovoidă, şi veţi regăsi acest halo în "slava" care înconjoară Fecioarele şi Christoşii artiştilor primitivi. Amintim aici experienţele lui Reichenbach, care a căutat să stabilească experimental existenţa efluviilor umane; de atunci au fost făcute numeroase experienţe. *Aura* (numele pe care îl dăm acestui halo subtil) nu e decît extensiunea principiilor superioare în afara corpului fizic, pe care îl înconjoară cu un nimb strălucitor şi colorat, pentru clarvăzător. Principiile subtile sînt deci mai extinse, fapt pe care argumentele metapsihice vin, de asemenea, să-l coroboreze, argumente peste care trec din lipsă de timp.

În fine, cîteva cuvinte asupra memoriei şi funcţionării sale în diversele principii umane îşi găsesc aici locul lor. Aţi înţeles, gîndesc, că cele patru principii inferioare sînt reînnoite la fiecare încarnare, subzistînd numai cele superioare: Atma, Buddhi, Manas superior. V-am precizat că noi ne putem aminti adeseori, datorită unui anumit efort, fapte uitate din copilărie. La fel pentru subiectul hipnotizat care îşi aminteşte fapte în întregime uitate. Aceasta ne arată că memoria nu există numai în creier; că ea subsistă în vibraţii mai subtile şi că, dacă creierul nu poate răspunde acestor vibraţii, dacă nu le poate percepe,

e imposibil să ne reamintim; iar dacă le percepe, faptele trecutului ne revin (în memorie).

Vă amintiţi că principiile superioare durează mai mult. De asemeni, veţi înţelege că tot ceea ce învăţăm în decursul unei incarnări reţinem într-unul sau intr-altul din principiile noastre constitutive, după natura lucrului învăţat. Mai apoi, într-un moment cînd creierul fizic este absolut liniştit, receptiv, aceste vibraţii subtile ale memoriei hiperfizice sînt în stare să-l afecteze, şi aşa ne amintim despre lucruri din trecut. Aceste amintiri, aceste gînduri, există în partea superioară a naturii noastre, dar creierul nostru, în starea sa obişnuită, nu le poate recepţiona. Paralizaţi activitatea cerebrală cu ajutorul hipnotismului şi veţi stabili într-un alt chip comunicarea cu Eul; în această stare individul vă va spune mai multe lucruri pe care creierul său, în stare de veghe, le ignoră cu totul. Şi aceasta, simplu, fiindcă formele subtile sînt mai durabile decît formele grosiere.

Omul aruncă deci rînd pe rînd, corpul, vitalitatea, senzaţia, chiar intelectul, şi toată partea din memorie care corespunde acestor principii e pierdută. Dar *Manasul superior*, corpul cauzal, păstrează întipărirea tuturor activităţilor care ajung să-l afecteze. Şi pentru că acest corp supravieţuieşte intact întregii serii de reîncarnări, dacă reuşiţi a stabili o legătură între el şi creierul material, veţi putea să vă amintiţi de existenţele voastre succesive. Cum poate fi stabilită această legătură vom vedea în partea practică a studiului nostru. Să ţinem minte doar că sufletul, Manasul Superior, nu uită niciodată.

III

DESPRE ANALIZA LUCRURILOR

Cunoaşterea de sine, am văzut, este începutul oricărei înţelepciuni. Iată de ce, după ce am analizat mai întîi omul, putem trece acum la analiza obiectelor exterioare care îl înconjoară. Va trebui şi aici să ne mărginim la generalităţi, din lipsă de timp.

Să aruncăm o privire în jurul nostru, în lumea exterioară: dacă considerăm un obiect oarecare, fizic sau hiperfizic, vom vedea că nu cunoaştem despre el nimic care să nu fie un efect al mişcării asupra noastră.

Pentru a ne da seama, să luăm un obiect, de exemplu această admirabilă floare. Ce e această floare ?

Ceea ce numim floare nu e decît un aranjament, o aglomerare a unui număr oarecare de calităţi: culoare, miros, delicateţă, contact, prospeţime, greutate, etc.; tuturor acestor efecte grupate împreună le dăm numele de floare. Dar analiza ne va arăta că fiecare din senzaţiile astfel grupate este produsul unei mişcări. În primul rînd, ceea ce numiţi culoare nu e decît efectul vibraţiilor acţionînd asupra retinei voastre. Aceste vibraţii sînt transmise de nervul optic la creier şi din creier la natura hiperfizică sau astrală (ştiţi acum ceea ce se înţelege prin acest cuvînt). De la astral transmisiunea se face la mental şi atunci vedeţi obiectul. Această acţiune transmisă nervului, creierului, astralului, în fine mentalului, acest mic

şi simplu efect vă dă deci noţiunea de culoare. Culoarea voastră nu e prin urmare culoarea mea. Vibraţiile sînt aceleaşi ; ele afectează retina ochiului vostru şi aceea a mea; dar efectul produs asupra voastră nu e identic cu efectul produs asupra mea. Fiecare om vede culoarea sa ; prin convenţie le dăm acelaşi nume. Spuneţi că aceea e albă, eu de asemenea, dar aceasta nu probează că senzaţia pe care convenim s-o numim astfel este aceeaşi pentru toţi.

Să trecem la miros, acelaşi raţionament: mirosul nu e decît efectul unei vibraţii acţionînd asupra nervului olfactiv. Acţiunea se transmite ca şi în cazul precedent. Tot aşa pentru gust: ceea ce numiţi gust nu e decît efectul unei mişcări vibratorii asupra extremităţilor nervoase ale limbii.

Acest raţionament se aplică tuturor senzaţiilor noastre, chiar hiperfizice. Pentru clarauditor, această floare vorbeşte; ba mai mult, e muzicală, căci ea e efectul unei vibraţii muzicale care îi dă forma. Cei care au citit lucrarea d-nei Watts ştiu cum a reuşit să producă cu ajutorul notelor muzicale, forme de ferigă şi de flori admirabile. Aceste experienţe şi încă altele, tind să arate că formele în natură rezultă din vibraţiile ritmice. E ceea ce au spus Învăţătorii din toate timpurile. Astfel, chiar muzica acestei flori, dacă aţi putea-o auzi, ar fi de asemenea efectul unei vibraţii asupra voastră.

Rezistenţa la contact nu e decît efectul unei stări vibratorii rezultînd din două tendinţe contrare, universal prezente în natura manifestată: tendinţă de apropiere şi de îndepărtare, atracţie şi respingere, forţă centripetă şi forţă centrifugă. Aceste două forţe, în relaţii variabile, produc diversele stări ale materiei. Cînd atracţia domină aveţi corpuri mai dure; cînd forţa expansivă e mai mare, aveţi o substanţă din ce în ce mai puţin compactă. Solidul se reduce la starea lichidă, lichidul devine gaz. Mai de-

parte încă. găsim stările eterice ale materiei. Astfel, duritatea, moliciunea, nu sînt decît rezultanta a două forțe: atracția și respingerea.

Dacă percepeți greutatea florii, această greutate nu e decît efectul rezistenței noastre la apropierea dintre floare și pămînt; pînă și copilul învață că atomul atrage atomul, și că pămîntul atrage totul spre centrul său. Stelele atrag pămîntul și pămîntul atrage stelele, precum atrage tot ceea ce e la suprafața sa: tendință continuă a lucrurilor de a se îmbrățișa mutual, ca în iubire. Această atracție cosmică universală e ceea ce numiți: gravitația. În fine, delicatețea la pipăit, ca și asprimea, contrariul său, încă nu e decît o dispoziție particulară a moleculelor, datorită naturii substanței, consistenței sale și după cum am văzut această consistență rezultă din atracție sau respingere, ori din mișcare pasivă sau activă.

Astfel, analizînd această floare vedeți că ea nu se compune decît dintr-un ansamblu de efecte .

"Dar, veți obiecta, există totuși în ea atomi , molecule atrase, respinse, grupate într-un anumit fel, și care formează floarea."Mă tem că acest raționament este în realitate foarte iluzoriu. A văzut vreunul din d-voastră un atom? Înțeleg atomul fizicianului, fiindcă al chimistului e încă un compus. Să presupunem că ați putea percepe un atom veritabil: îl veți percepe fatal sub formă de culoare, de contact, în fine de o calitate bine determinată. Dar ați văzut că toate aceste calități sînt rezultatul mișcării și nimic în plus. Unde e deci atomul d-voastră ? În visul fizicianului. Totul dispare în mișcare . Cei care nu și-au concentrat vreodată atenția asupra acestor chestiuni, evident nu vor înțelege: le sugerez să reflecteze asupra acestui subiect și vor vedea atunci ce adevăr profund e în această aserțiune că universul, ca obiect de percepție pentru noi, este mișcare și nimic altceva decît mișcare .

Acesta a fost învăţămîntul tuturor marilor Învăţători ai timpului trecut. *Obiectele, ca obiecte, nu au decît o existenţă cu totul relativă: relativă în privinţa cunoştinţei pe care o avem despre ele.*

Acest exemplu va fi deajuns, gîndesc; urmărind acelaşi raţionament vă veţi putea convinge că orice obiect se grupează sub aceeaşi lege.

Această mişcare universală odată admisă, putem face un pas mai departe. Mişcarea e produsă totdeauna de o forţă ; de această forţă, noi nu putem avea cunoştinţă decît în noi înşine şi nicăieri altundeva: tot restul nu e decît ipoteză. Propria voastră fiinţă conştientă e singura putere motor pe care puteţi s-o cunoaşteţi în mod real. Astfel mîna mea se mişcă şi conştiinţa mea intimă îmi spune că eu sînt cel ce face să se mişte această mînă. Această mişcare nu e produsă de ea însăşi, ci de mine . Iată singura noţiune adevărată a mişcării produsă de forţă. De la această noţiune intimă pretindeţi a induce natura forţei ce produce celelalte mişcări, obiectele cunoaşterii d-voastră: şi aici, riscaţi ipoteze gratuite. Astfel, cînd eu vă vorbesc, nu percepeţi decît un ansamblu de mişcări şi nimic în plus. Coardele mele vocale se mişcă şi produc vibraţiuni care vă afectează. Particulele (care la rîndul lor nu sînt decît mişcare) vibrează şi modifică razele luminoase trimise pe retina ochiului d-voastră: acesta e afectat şi vedeţi o culoare, o formă; de aici induceţi că există ceva îndărătul acestei mişcări şi spuneţi că există aici un orator. Pură ipoteză. Ideea că trebuie să fie aci o forţă producînd aceste mişcări, vine pur şi simplu de la noţiunea că mişcările voastre sînt produse de voi înşivă . E singurul lucru pe care îl ştiţi în mod real. Dar fiindcă nu cunoaşteţi decît acest singur caz, ce drept aveţi de a conclude că forţa care e îndărătul acestei mulţimi de mişcări (pe care o numiţi: oratorul) este diferită de aceea care este îndărătul acestei mulţimi de mişcări (pe care

sinteţi de acord s-o numiţi: o lampă)? Niciunul. Din acest fapt rezultă că o singură şi aceeaşi forţă, sub legi diferite, produce efecte diferite. Am putea să vă arătăm motivul printr-o discuţie aprofundată asupra legilor spaţiului şi timpului. Dar mă tem că acest subiect să nu fie prea abstract pentru majoritatea auditorilor mei: de aceea mă abţin. M-aş mulţumi să menţionez că toată mişcarea in univers e produsă de o Forţă Unică. Astfel, în univers găsim un aspect absolut şi un aspect relativ: relativul este mişcarea şi absolutul este Forţa. Forţa e singura Cauză a universului: mişcarea e efectul, rezultatul. Această Forţă a fost numită Dumnezeu de către unii. Hinduşii o numesc Brahma. Alţii i-au dat nume diferite: dar numele importă puţin. Adevărul care trebuie să ne pătrundă e că această singură Forţă produce totul: *această Forţă Unică devine toate lucrurile fără a înceta de a fi Ea însăşi* .

Pentru a vă ajuta să înţelegeţi aceasta, vom vorbi pe scurt despre legile fundamentale ale manifestării universale .

I. Prima dintre aceste legi este universala *lege a alternanţei* . Nimic în univers nu progresează în linie dreaptă continuă. Orice lucru înaintează pînă la un punct oarecare, pe urmă declină; o nouă mişcare de progres duce mai departe decît precedenta, şi aşa mai departe (după o curbă sinusoidală, sau mai bine zis elicoidală). Există zile şi nopţi nu numai în viaţa omului şi a animalului, ci în orice lucru. Peste tot, repaosul şi activitatea alternează. Chiar universul nu face excepţie de la această lege, universul însuşi trebuie să sufere faze de acţiune şi de inerţie. În timpul perioadei de activitate marea Cauză Primă produce universul ; în timpul perioadei de repaos, acest univers se reîntoarce la Cauza Primă din care a ieşit. În perioada următoare de manifestare se construieşte un nou univers după rezultanta celor

precedente. Astfel creaţia se continuă fără încetare, ea nu are nici început, nici sfîrşit. Un univers particular ca al nostru are începutul şi sfîrşitul său; dar acest univers este fructul unui univers precedent, şi din sămînţa sa se va naşte universul viitor, şi tot aşa la infinit. Prin univers, eu înţeleg a denumi nu numai un sistem solar particular, ci totalitatea a ceea ce e manifestat. Acest univers are un început şi un sfîrşit, ca toate sistemele mai restrînse pe care el le conţine. Toate istoriile creaţiei pe care le citiţi în cărţile sfinte, nu sînt, în cea mai mare parte, decît povestiri poetice şi alegorice şi simbolismul lor e adeseori dintre cele mai obscure. Aceste povestiri fac, în general, aluzii la formarea unui univers particular; dar creaţia, în ea însăşi, adică seria universurilor consecutive, nu are nici început nici sfîrşit. Aceste alternanţe nesfîrşite au fost numite, în India, "zilele şi nopţile lui Brahma". Divinitatea supremă. De asemenea li s-a dat şi numele de "inspiraţia şi expiraţia Divinităţii". Expiraţia produce manifestarea, inspiraţia cuprinde absorbţia, şi procesul întreg se cheamă *Kalpa*, adică ciclu. Cuvîntul *Kalpa* înseamnă literal imaginaţie şi acest termen se aplică evoluţiei universului, pentru că universul însuşi nu e decît ideaţia divină; dar aceasta va deveni mai clar din cele ce urmează. Pentru moment, prima idee de reţinut e aceea de Kalpa, sau ciclu de alternanţă universală.

II. Iată acum a doua idee asupra căreia vreau să insist: manifestarea universală se produce după o lege pe care o numim *Vivartha*, adică, cauza rămîne identică cu ea însăşi, producînd totuşi efectul său. În alţi termeni, efectul nu modifică deloc cauza care l-a produs. Aceasta e *legea manifestării*, în opoziţie cu aceea a transformării. Producerea brînzei din

lapte e un caz ordinar de transformare; laptele nu subsistă ca lapte. Pentru a ne face o idee asupra manifestării, să considerăm de exemplu un cărbune arzînd, să-l fixăm de o sîrmă și să-l învîrtim repede. Vom vedea un cerc. Acest cerc există în conștiința noastră; e produs de bucata de cărbune fără ca aceasta să fi suferit cea mai mică modificare. Cărbunele produce un cerc, dar el insuși rămîne un punct. Aceasta ne dă o idee de Vivartha, procedeu de manifestare a universului. Toate lucrurile sînt produse de Dumnezeu, care este în întregime ceea ce există, și rămîne totuși Dumnezeu, imuabilul, totdeauna identic lui însuși, unic sub infinita diversitate a manifestărilor sale, precum cărbunele e unic în toate punctele cercului.

Luați acum acest cerc ca unitate și faceți-l să se învîrtească in jurul unui nou centru. Veți obține o nouă figură mai complexă, in întregime datorită acestui cărbune unic. Prima cauză a rămas identică, și cu toate acestea aveți sub ochi două manifestări de ordin diferit. Din aproape in aproape, cu acest singur cărbune, veți umple spațiul infinit. Procesul cosmic este analog acestuia, deși nici o comparație nu-l poate face realmente de conceput.

În universul întreg nu există nimic decît singur Dumnezeu, prezent, in toate punctele, în plenitudinea sa. Astfel se manifestă Universul, Dumnezeu, Cauza Primă, rămînînd totdeauna el însuși, și producînd cu toate acestea efectul său, manifestarea sa.

Numele sanscrit Vivartha, înseamnă mișcare de vîrtej și nu e fără legătură cu latinul *vortex*, vîrtej. Știința modernă, de asemenea, vă va spune că universul pe care il percepeți este format din vîrtejuri de mișcare, vîrtejuri ce se atrag sau se resping mu-

tual, ceea ce vrea să arate cuvîntul sanscrit, unde tot ceea ce există este Vivartha. Ideea hindusă și ipoteza modernă sînt deci în mod perfect de acord, și viziunea astrală suficient de exersată permite a descompune materia fizică în elementele ei constitutive prin observație directă, și de a verifica experimental, deși într-un grad încă elementar, legea vîrtejului universal.

Aceasta este, deci, cea de-a doua lege care se raportează la procesul evoluției universale. Universul este Vivartha, mișcare de vîrtej, în care cauza rămîne identică ei însăși, producînd totuși efectul său.

III. Adoptînd un punct de vedere cu totul diferit, vom obține a treia lege a manifestării cosmice. Vom vedea că toate aceste mișcări universale, aceste vîrtejuri, nu sînt altceva, în definitiv, decît gîndiri, tendințe mentale. Pentru a înțelege clar aceasta, să ne raportăm la ceea ce am spus mai sus în privința analizei obiectelor.

Am spus că în univers nu percepem decît mișcarea, și că într-un singur caz cunoaștem realmente forța: în noi înșine. În oricare altă parte nu putem decît să emitem ipoteze asupra naturii sale. Ei bine, ce ipoteză trebuie să facem cu privire la Cauza Primă, care ne preocupă în acest moment? Această Forță e ea inteligentă sau nu? Singurul răspuns logic este că forța fiind inteligentă *în noi* (adică în *singurul caz unde ea ne este cunoscută*), nu avem dreptul să afirmăm că ea este neinteligentă în oricare altă parte. Și de fapt, după aceia care știu, Cauza Primă este inteligentă. Iată diferența esențială între materialism și idealism.

Materialismul (monism) afirmă că totul vine de la o cauză unică și că această cauză este neinteligentă; din

contră, idealismul vedantin afirmă că Prima Cauză este inteligentă, că ea este Dumnezeu, Principiul Divin. Hindusul nu va căuta, evident, ceartă, materialistului; din contră, noi sîntem cu totul gata să-i stringem mîna. "Tot e bine pentru tine, scumpul meu frate, pentru că ipoteza ta îți convine. Dar ... ai tu probe în sprijinul aserțiunii tale?. Ai verificat-o? Dacă nu ai facut-o, pentru ce te superi? Tu nu ai decît o ipoteză fără verificare posibilă: pe cînd noi îți indicăm o metodă prin care ai putea verifica tu însuți aserțiunile noastre, dacă bineînțeles, vei binevoi a-ți da osteneala pentru aceasta. Fii prin urmare puțin mai tolerant față de noi". Apoi ne luăm rămas bun de la prietenul nostru materialist spunîndu-i bazați pe autoritatea acelora care au verificat, că Prima Cauză este inteligentă.

Noi am văzut de altfel că aceasta e logic și rațional, fiindcă nu cunoaștem această forță decît în noi înșine, și dacă ea se arată inteligentă în noi, pentru ce nu ar fi tot așa peste tot ? Acest raționament arată că nu e nelogic de-a admite o Cauză Primă inteligentă. Adăugînd la aceasta mărturia acelora care au văzut, ne putem alătura cu îndrăzneală acestei ipoteze.

Dar dacă Prima Cauză e inteligentă, ce sînt deci toate mișcările pe care le cuprinde dacă nu expresia dorințelor sale, a gîndurilor sale, a ideilor sale ? Iată de ce am spus că universul nu e decît Ideația Divină.

Aceasta ne va da cheia evoluției întregi. Din acest punct de vedere, putem considera procesul universal ca o desfășurare psihologică, inteligentă și conștientă, în care Dumnezeu produce totul, rămînînd identic lui însuși. Acest punct de vedere psihologic a fost adoptat de Buddha și de alți învățători ai Indiei.

Dar creația poate fi de asemenea considerată și din alte puncte de vedere, din cel muzical, de exemplu. Mișcările emanate din Ființa creatoare sînt vibrații ritmice, perceptibile, pentru cine poate să le perceapă sub formă

de sunete muzicale. Universul este aşadar o imensă armonie, opera divinului compozitor; o orhestră grandioasă condusă de însuşi Dumnezeu. Totul e produs de vibraţii ritmice, şi cum am spus mai sus, unele experienţe moderne au venit să coroboreze acest fapt chiar pe planul fizic. *

Universul este deci o grandioasă simfonie, potrivit învăţămîntului antic, şi cei care ştiu să rupă vălul simţurilor fizice cunosc inexprimabila "Armonie a Sferelor" de care se vorbeşte în visul lui Scipion. Evanghelia Sfîntului Ioan nu ne vorbeşte de *Cuvîntul* divin prin care totul s-a făcut? Marele Cuvînt, *Logosul* , e de asemenea Marea Idee, *Sunetul* primordial. Căci am văzut că Ideea şi Sunetul sînt una. "Rostirea Cuvîntului" devine pentru noi un fapt real, aş spune chiar ştiinţific: e *crearea universului prin Sunet* .

Aşezîndu-ne într-un alt punct de vedere, în punctul de vedere *cromatic* putem considera universul ca o admirabilă armonie de culori. Culoarea nu e altceva decît efectul mişcării asupra fiinţei care o percepe printr-un organ particular. E posibil de a vedea culori acolo unde omul în general nu le vede. Cînd cineva cîntă, omul obisnuit nu vede nimic, nu aude decît sunete; dar clarvăzătorul vede şi culori, adică ochiul său, ca şi urechea sa, poate răspunde acestor vibraţii. El va percepe de asemenea vibraţiile infraroşii şi ultraviolete. Astfel creaţia, *Ideaţia Divină* , sau *vibraţia ritmică a Cuvîntului* , poate fi considerată încă din punct de vedere *culoare sau lumină* . Lucrul este acelaşi, numai punctul de vedere diferă. Unii filozofi, în India, au adoptat acest ultim punct de vedere.

* S-a stabilit intr- adevăr, că vibraţiile muzicale produc tot felul de forme armonioase, evidenţiate cu ajutorul unei pulberi fine răspîndite în aer. Aceste forme au putut fi de asemenea fotografiate.

Din punctul de vedere *lumină* decurge foarte natural aspectul *geometric* al universului precum și considerarea evoluției ca un proces *matematic*. Căci culorile se așează în forme și în figuri. Nu puteți zări culoare decît sub anumite forme în spațiu; în univers, aceste forme sînt regulate și geometrice. Cristalele sînt un exemplu, și fulgul de zăpadă, în admirabila sa regularitate, nu e decît un detaliu reflectînd armonia Totului.

Apoi, figurile geometrice pot fi reduse la numere, de aici aspectul aritmetic al universului. Acest procedeu de reducere era tot timpul întrebuințat de către filozofii greci. Dar pentru ei concepția geometrică a cosmosului era esențială, de unde inscripția care se citea pe frontonul Școlilor lor: "*Nimeni nu intră aici, dacă nu știe geometria*". Pentru a înțelege filozofia lor se impunea o cunoaștere aprofundată a geometriei. De altfel, cine nu a auzit vorbindu-se de cele cinci poliedre regulate, numite curent "Solidele platoniciene", cu ajutorul cărora Școala Platoniciană explica geneza cosmică?(5)

Acestea sînt, în rezumat, diferitele puncte de vedere din care se poate considera formarea universului. Am căutat a vă face să înțelegeți că lucrul este același și că numai punctele de vedere diferă.

IV

DESPRE PROCESUL MANIFESTĂRII UNIVERSALE

În capitolul precedent au fost expuse legile fundamentale care stau la baza oricărei manifestări. Cauza Primă, am spus, rămîne identică ei înseşi, producînd totuşi efectul său. Acum, vom încerca să explicam cum acest Principiu Unic, imuabil, emană multiplicitatea universului manifestat. Cu alte cuvinte, vom încerca să înțelegem *procesul evoluției cosmice* . Am văzut că Prima Cauză este singura Realitate absolută ale cărei lucruri perceptibile nu sînt decît manifestările, umbrele trecătoare şi fugace ale Luminii Unice. Obiectul prezentei convorbiri va fi să vedem cum acest Unu se manifestă în timp şi spațiu. Trebuie deci, înainte de a merge mai departe, să vedem ce înseamnă aceşti doi termeni timp şi spațiu, căci acestea sînt două noțiuni care ne pot duce la mari iluzii.

Este necesar să ştim, de la început, că timpul şi spațiul nu sînt decît moduri ale conştiinței noastre. Termenii sanscriți dau imediat cheia semnificației lor:

Timp, *Kalaha*, înseamnă acțiunea de a număra.

Spațiu, *Deshala*, înseamnă acțiunea de a indica.

Urmează de aici că timpul, în sanscrită, indică succesiunea după care luăm cunoştință de obiecte, şi că spațiul arată direcția în care le percepem. Timpul şi spațiul, ca realități absolute, nu există: ele nu sînt decît

moduri ale percepţiei noastre asupra faptelor. Prin timp eu înţeleg trecutul, prezentul, viitorul sau anticipaţia, adică trei aspecte ale cunoaşterii noastre despre fapte. Prin spaţiu înţeleg totdeauna ideea: aici, acolo, în această direcţie, în acea direcţie. Şi vom vedea imediat că aceste noţiuni variază după fiinţa care percepe: Ceea ce e trecut pentru unul poate fi prezent pentru altul; ceea ce este aici pentru mine poate fi acolo pentru d-voastră.

Să luăm de pildă soarele. Urmărindu-l cu ochii în mişcarea sa aparentă îi veţi atribui poziţii diferite în diferite ore ale zilei şi veţi indica prin cuvîntul acolo direcţiile succesive în care îl zăriţi. Dar dacă aţi fi în soare, nu ar fi pentru d-voastră totdeauna aici?

Pentru noi pămîntenii, pămîntul este totdeauna aici; dar nu ar fi el acolo pentru locuitorul unei alte planete? Ceea ce e aici pentru unul este deci acolo pentru un altul.

Tot aşa pentru timp. Dacă e noapte, spunem că nu mai avem soare: că a apus. L-am văzut în timpul zilei, pe urmă am încetat de a-l vedea. Dar locuitorii soarelui îl vor zări ca fiind totdeauna acum; pentru ei soarele nu va fi nicicînd un lucru al trecutului. Astfel prezentul, trecutul, viitorul, întocmai ca poziţia şi direcţia unui obiect, nu sînt lucruri în sine; nu sînt decît *modalităţi ale conştiinţei noastre* . În realitate, după cum am văzut, nu există în univers decît un Principiu Unic, care ne apare sub aspecte diferite în timp şi în spaţiu.

O figură foarte simplă va arăta clar acest lucru. Să desenăm mai multe cercuri concentrice. Punctul central va reprezenta Principiul sau Ideaţia Divină. Dacă o fiinţă se găseşte în centrul O, adică, dacă conştiinţa sa este identificată cu Conştiinţa Divină, atunci ea zăreşte simultan imaginea universului întreg; pentru ea nu e nici direcţie, nici succesiune, nici spaţiu, nici timp; totul este aici şi acum. Să presupunem apoi că o fiinţă manifestată ia o poziţie A pe primul cerc. De acolo, va vedea într-o

direcţie determinată, o anumită porţiune a panoramei Ideaţici Divine. Dacă schimbă poziţia, dacă vine şi se aşează într-un al doilea punct B al cercului, va vedea într-o nouă direcţie o altă porţiune a Ideaţiei Divine. Şi nu numai că schimbarea de direcţie îi va da ideea de spaţiu, ci de asemenea va deveni conştientă de timp; îşi va da seamă de faptul că *după* ce a perceput un anumit ansamblu de obiecte, ea percepe *acum* altele. Astfel, această fiinţă nu mai ia cunoştinţă dintr-o dată de Ideaţia Divină, ci în succesiune. Într-o a treia poziţie C, aceasta va zări o nouă porţiune a universului în o nouă direcţie, şi aşa mai departe. Presupuneţi că, cu timpul, ea sfîrşeşte de parcurs cercul său; ce a văzut? Nimic altceva decît globul central, panorama Ideii Divine; iată tot ceea ce fiinţa va fi văzut după evoluţia sa. Ori, divinitatea care este în centru, nu vede nici ea nimic altceva; dar ea vede aceasta dintr-o dată, fără direcţie nici succesiune. Iată pentru ce aceeaşi idee, pe care entitatea ce evoluează percepe ca un *cerc* , e cunoscută ca un *punct* de Fiinţa centrală. Cercul şi punctul sînt identice: sînt *aceeaşi idee* percepută în condiţii diferite.

Să presupunem acum că o altă fiinţă parcurge al doilea cerc, mai depărtat de centru. Şi ea vede punctul central *succesiv* din *direcţii* diferite. Odată revoluţia sa sfîrşită, a luat şi ea cunoştinţă de ceea ce e reprezentat în globul central. Dar să presupunem că această a doua fiinţă se mişcă cu aceeaşi viteză ca prima. Cercul său fiind mai mare, îi va trebui timp mai mult pentru a-l parcurge; adică pentru fiinţa de pe acest cerc perceperea totală a Ideii Centrale va cere un timp mai îndelungat. Totuşi, în rezumat, cunoaşterea acestor două fiinţe este identică, pentru că amîndouă văd acelaşi lucru. Şi pentru că aceeaşi *succesiune* de obiecte a avut loc şi pentru una şi pentru cealaltă, ele vor avea aceeaşi noţiune de timp scurs, în

timp ce pentru noi care le observăm, acest timp poate fi foarte diferit unul de altul.

Tot așa un al treilea observator, pe cercul cel mai exterior, va avea o revoluție de o durată imensă față de a aceluia din vecinătatea centrului; și cu toate acestea, odată orbita lui parcursă, el va fi văzut exact același lucru, Ideea Centrală, dar sub forma unui cerc imens. Acest cerc este deci, ca și celelalte cercuri, riguros echivalent punctului central. Și tot așa la nesfîrșit: orbita infinită, eternitatea pentru a o parcurge, totul revine la același lucru. Eternul și infinitul sînt identice într-un punct al spațiului și timpului. Încă odată, psihologul și matematicianul ajung la aceleași concluzii.

Iată deci ideea esențială pe care trebuie să ne-o facem despre cosmosul manifestat: un punct central unic, din care totul emană, și pe care noi îl percepem realmente în succesiune. Analogiile fizice vin să sprijine această concepție, căci toate legile naturii sînt uniforme în principiul lor; ceea ce e adevărat pentru un atom e de asemenea adevărat pentru un univers, numai condițiile diferă. Astfel, în sistemul nostru solar găsim soarele central în jurul căruia se rotesc planetele. Anul lor nu este decît timpul necesar îndeplinirii unei revoluții complete în jurul soarelui. Acest timp este în mod esențial identic pentru toate, fiindcă este constituit prin succesiunea acelorași faze; dar dacă luăm un termen de comparare, anul terestru bunăoară, vedem cît variază potrivit condițiilor (distanța) în care orbita e parcursă.

Un detaliu esențial care nu trebuie uitat; cu cît ființa e mai depărtată de Principiul Central, cu atît percepția

* Așa se întîmplă că în vis, se parcurge într-un interval de cîteva minute, o serie de evenimente a căror realizare pe planul fizic ar necesita ani. Cum noi nu avem idee de timp decît prin succesiunea faptelor, ne trezim cu impresiunea netă a nenumărați ani trăiți.

pe care o are despre acest principiu e mai indistinctă și confuză. Planetele foarte depărtate de soare nu-l percep decît ca o vagă reflexie; tot așa și noi, pe planul fizic, nu vedem decît umbrele, imaginile confuze ale Realului, atît sîntem de depărtați de Soarele Central al Adevărului Spiritual.

Dacă realizați bine ideea generală despre timp și despre spațiu, veți înțelege mai ușor procesul evoluției, proces pe care îl vom expune mai întîi din punctul de vedere psihologic. Acest punct de vedere este totodată cel mai ușor și cel mai bun, căci e vorba aici de Realitatea Unică, *conștientă* , care se manifestă Ea însăși.

Dar, mai înainte de toate, trebuie să fiți pătrunși de acest lucru: *creația* nu are în realitate nici început nici sfîrșit. Toate universurile se nasc și mor rînd pe rînd; al nostru nu face excepție de la lege. El a fost precedat de către un alt univers al cărui fruct este și dizolvîndu-se va da germenul unui univers viitor. Acela va fi la rîndul său cauza unui nou univers și tot așa, din aproape în aproape. Acestea sînt lucruri pe care noi nu le putem verifica. Aceia însă, care au ajuns în evoluția lor la înălțimi de neconceput pentru noi, pot vorbi despre aceste lucruri ca fiind cunoscute de ei. Mărturia lor este întărită de către legea universală a alternanței pe care am expus-o. Tot ceea ce cunoaștem este supus acestei legi de activitate și repaos periodic; de ce tocmai universul ar face excepție de la aceasta?

Acest proces ciclic al universului este numit *Kalpa* , ceea ce inseamnă Imaginație . Termenul e foarte just, căci universul e într- adevăr imaginația lui Dumnezeu; nu am văzut noi de altfel, în analiza obiectelor, că totul nu e decît imagine și idee ?

Să trecem acum la expunerea procesului creator. Presupunem universul manifestat. Cînd vine perioada de repaos, Principiul încetează de a imagina, de a crea idei,

forțele în joc în cosmos se neutralizează progresiv; în cele din urmă universul dispare. În limbajul figurat sanscrit, "Brahma adoarme". În timpul somnului său profund totul e calm, imobil, pasiv; nimic nu există. Singură noaptea universală domnește pînă la deșteptarea lui Brahma.(6)

,Trebuie să remarc aici că Principiul are două aspecte :

1) *Brahman* (neutru) este Absolutul, fără atribute, fără relațiuni, fără vreun raport cu universul manifestat;

2) *Brahma* (masculin) este Principiul prim, care produce universul și prin urmare e în raport cu el.

Brahman e Inexprimabilul, despre care nimic nu se poate spune. Brahma este Dumnezeu, unicul, primul Principiu al universului. Prin însăși faptul că Brahma este primul nu poate fi Absolutul, căci "primul" este un atribut, care indică primul termen al unei serii și implică raporturi cu termenii următori.

Absolutul nu e deci niciodată menționat. Cînd se cere filozofului hindus să vorbească despre Absolut el răspunde simplu: "Nici aceasta, nici aceea !" negînd orice atribut, negînd orice predicat. Absolutul este inexprimabil, dincolo de orice gîndire manifestată. Această definiție (sau mai bine, această *nedefiniție*) a lui Brahman conduce uneori spiritul occidental să obiecteze că, deoarece nu i se atribuie nici un atribut, Brahman nu există. Dar filozoful hindus va nega chiar acest atribut al nonexistenței. Tăcerea singură poate exprima Absolutul.

Lăsînd deci la o parte Absolutul, vom începe descrierea noastră cu Principiul Prim, Brahma, la deșteptarea căruia universul intră în manifestare.

Iată ordinea manifestării Divine:

1. Brahma: *Domnul, Legea sau Ființa, Sat, Realul.*
2. Avidya: *Neființa, Irealul.*
3. Mahat: *Cuvîntul, Ideațiunea (al 3-lea Logos).*

Așezăm Brahman deasupra liniei, pentru că nu se poate defini prin nimic. Pe urmă Brahma, Realul, sau Sat, *primul Principiu din care rezultă toate lucrurile.*

Este esențial să ne reamintim aici că Brahman și Brahma nu sînt decît două aspecte ale unui singur și același lucru: între ele nici o diferență de *esență*, tot așa ca între cercul generat de cărbunele arzînd și cărbunele însuși. Amintiți-vă legea: cauza rămîne identică cu ea însăși deși își produce efectul.

Brahma se trezește deci în zorile unei Kalpa; la deșteptarea sa, prima gîndire care se prezintă Domnului este: "Nimic nu există!". Fără a gîndi încă el însuși, aruncă, exprimîndu-ne astfel, o primă privire în jurul Lui și murmură: "Nimic !...". Aceasta e o lege psihologică. Dacă vă treziți subit în mijlocul unui pustiu, atenția vi se va îndrepta imediat asupra vacuității pustiului. Această fază ar putea să nu dureze decît o fracțiune de secundă, dar nu ar fi mai puțin reală. Și această lege, sub o formă diferită, de neînțeles pentru noi, lucrează asupra Spiritului Divin la deșteptarea sa: "ceea ce e sus e analog cu ceea ce e jos".

Primul Principiu se găsește deci în raport cu această noțiune: "Nimic nu există", noțiune echivalentă neființei. El însuși este *Ființa*, Sat. Astfel, în al doilea grad al evoluției, se produce opoziția între ființă și neființă. Iată deci binarul, plusul și minusul, masculinul și femeninul. Puțin importă termenii întrebuințați, dualitatea e aici. Acest raport al ființei și neființei e indispensabil fiecărei manifestări oricare ar fi ea. În toate lucrurile, chiar pe planul fizic, veți găsi acest raport: peste tot două elemente, două polarități + și —, pozitiv și negativ. Începutul acestei dualități, manifestată peste tot, este aici, în al doilea grad al manifestării Divine. *Deci, dualitatea sau binarul, Sat — Avidya* ,*aceasta e a doua fază a ființei.*

* *Avidya* este forma nominală a unui verb care înseamnă : *nu există*, și în același timp: *nu este cunoscut*. *Vidyate* înseamnă în

Să trecem la a treia fază. In ce constă ea? Vă veți da ușor seama urmărind legea psihologică generală. Eu încerc să aplic aici această lege pentru a vă arăta că hindusul nu crede în nimic supranatural sau miraculos, adică în nimic care ar fi deasupra oricărei legi. Termenii miraculos și supranatural, nu se găsesc în vocabularul filozofului. Legea psihologică deci ne va lămuri. Dacă remarcăm că ființa primă a viețuit, a produs și cunoscut un univers în vremurile trecute și că în prezent meditează asupra acestei idei: "Nimic nu există!", este evident că mișcarea sa viitoare va fi întoarcerea la *amintirea* lucrurilor trecute, la învierea în Gîndirea Divină a sa, a universului dispărut. Presupuneți că ați adormi în sînul unui mare oraș, bogat și glorios, plin de viață și de mișcare; apoi că, în timpul somnului, orașul dispare pentru a face loc unui trist deșert. Primul vostru gînd, la deșteptare, va fi pentru neantul care vă înconjoară: "Nimic nu există" și natural, gîndul următot se va raporta la ceea ce exista mai înainte în jurul vostru. Tot așa pentru Divinitatea care reflectează la neființa universului. Această gîndire deșteaptă în ea amintirea trecutului. Și această memorie a trecutului e numită marele *Mahat*, ceea ce nu are sfîrșit. Ori studentul filozofiei hinduse știe că, pe de altă parte, Mahat înseamnă *Ideație*. Mahat, arhetipul universului prezent, nu e deci decît amintirea universurilor trecute. În Purane e numit *Sesha*, "rămășițele trecutului", sau încă *Ananta*, "rămășițele fără sfîrșit ale trecutului". Aici vedeți cauza varietății care se manifestă în univers. Chestiunea de a ști cum Unul produce diversitatea, pentru ce Unicul naște

aceiași timp: *exista*, și *este cunoscut*. Această digresiune filologică poate nu vă interesează, însă dacă o înțelegeți, veți recunoaște că *a cunoaște* și *a fi* sînt termeni convertibili. Vibrațiile există, însă numai *cunoștința* ce-o aveți constituie pentru voi *ființa* obiectului perceput.

toată multiplicitatea formelor, presupune că universul actual este prima creaţie, şi că a fost un timp cînd nici o creaţie nu exista. Şi se mai zice că, dacă acest univers este emanat din Cel Unic, trebuie să aibă vreo cauză această diversitate omniprezentă. Dar dacă concepem că seria universurilor nu are nici început nici sfîrşit, vom înţelege că varietatea universului actual rezultă din varietatea universurilor trecute, şi că germenul diversităţii e adus, de la o Kalpa la alta, prin amintirea trecutului numită Mahat.

Aceste trei principii: Brahma, Sat — Avidya şi Mahat, sînt tripla manifestare a Celui Unic. În literatura ocultă, li s-a dat numele de: Primul, Al Doilea şi Al Treilea Logos.

Acest termen Logos, sau Cuvîntul, este împrumutat din literatura greacă. Se regăseşte în a patra evanghelie: "La început era Cuvîntul..". Aceste trei Logosuri, sau aceste trei persoane ale Treimii, după teologia creştină; apar deci în filozofia hindusă, sub forma pe care v-am expus-o. Afară de nume şi de formă, nici o diferenţă între cele două concepţii. Treimea este deci o idee înalt filozofică, nu, evident, sub forma simplistă pe care i-o dă biserica devenită neştiutoare, ci sub forma metafizică şi raţională.

În Vechiul Testament veţi găsi aproape acelaşi lucru: "Şi Duhul lui Dumnezeu se mişca pe faţa abisului apelor". Veţi înţelege uşor că abisul corespunde cu Avidya, sau cu Nefiinţa. În multe alte simbolisme, acest al doilea principiu a fost la fel numit: apele. În Purane îl regăsim sub numele de Karanava: apa tuturor cauzelor.

Nu pot să intru în studiul comparativ al diverselor sisteme, dar veţi vedea că aceeaşi idee se regăseşte în toate sub forme diferite. Toată dificultatea constă în a vedea în ce punct de vedere s-au aşezat diversele religii (punct de vedere psihologic, matematic, etc.). Odată

determinat acest lucru, tot restul va decurge riguros. Treimea egipteană, cum o ştiţi, se compune din: Osiris, Isis şi Horus. Treimea creştină la început consta în: Tată, Mamă şi Fiu.

În filozofia indiană, Brahma este Tatăl, Avidya (feminin) Mama şi Mahat Fiul. Principiul feminin este la baza virtuală a oricărei manifestări *). Veţi găsi aceste trei principii în toate. Natura celui de al treilea este mai cu seamă vădită; atît cît un lucru este un lucru se datoreşte acestui ultim principiu. Căci el dă Ideea şi Ideea singură face posibil realmente lucrul.

NOTĂ.

Cele două principii superioare ale lui Atma, în Om, principii pe care ne-am abţinut de a le numi în prima conferinţă, corespund lui Brahma şi Avidya. Se pot deasemenea numi Purusha şi Avyakata (sau Prakriti); Atma corespunde lui Mahat.

În noi, distincţia între Purusha, Avyakata şi Atma este în prezent imposibilă. Sînt cele "trei în unul şi unul în trei" despre care vorbeşte simbolul. În rezumat pentru noi, Atma este o tri-unitate şi poate fi reprezentată prin semnul Δ.

---

* Aceasta este principiul feminin care dă naştere universului. El este acela care conservă, reuneşte toate lucrurile. Societatea n-ar exista fără femeie, care-o menţine unită. Pretutindeni veţi găsi că principiul feminin este în acelaşi timp cel mai puternic şi cel mai delicat. El acţionează, fără zgomot, însă neîncetat. El ştie să sufere şi să rămînă tăcut. Priviţi chiar pe planul fizic: bărbatul care suferă îşi strigă durerea pe stradă; pătrundeţi însă în cămin şi veţi vedea că femeia este aceea care suferă mai mult fără să spună un cuvînt. Însă nenorocire acelora prin care ea suferă: "Zeii nu primesc ofrandele căminului în care femeia nu este venerată", a spus Manu.

V

DESPRE PROCESUL MANIFESTĂRII UNIVERSALE
(urmare)

DESPRE REÎNCARNARE

Să continuăm studiul nostru asupra evoluţiei cosmice. Acest studiu este foarte anevoios şi nu poate fi înţeles decît de un număr restrîns de persoane. Ca atare vom trece repede peste el, indicînd numai principalele etape ale procesului creator. Am văzut că, lăsînd la o parte Absolutul, Divinitatea se manifestă sub trei aspecte: *Sat*, Fiinţa; *Avidya*, Nefiinţa (sau mai bine zis dualitatea fiinţei şi a nefiinţei); şi *Mahat*, Ideaţia, renaşterea memoriei trecutului. Acest al treilea Principiu *manifestă* Treimea, şi poate fi considerat ca sintetizînd în el fiinţa şi nefiinţa şi ceea ce rezultă din reacţia lor reciprocă.

Remarcaţi că Fiinţa nu s-a gîndit încă la sine. Conştiinţa ei s-a îndreptat, pentru a spune aşa, în întregime spre exterior.

Prima gîndire: "Nimic nu este" induce pe a doua "Acela era". Firul asocierii, odată reluat prin amintirea trecutului, atenţia Fiinţei se reflectează în fine asupra ei însăşi şi a treia gîndire a sa izvorăşte: "Eu eram atunci, cel ce *sînt* acum". Ideea "eu sînt" este e provocată prin

urmare de amintirea existențelor trecute; și acest "eu sînt" e numit *Ahankara*, conștiința Ființei universale, sau literal: "principiul care construiește *eul*".

Legea care se manifestă astfel se poate observa și la copii. Toți acei care au studiat psihologia copiilor știu cum conștiința lor, mai întîi latentă, a evoluat. În primul rînd, copilul percepe obiectele exterioare din cauza acțiu_nii lor asupra simțurilor sale; el raportează asupra lui însuși această acțiune a obiectelor și numai atunci conștiința se revelează. Un proces similar se observă la Marea Ființă a universului, legea analogiei universale își găsește încă aplicarea sa.

Deci, după ce acest mare Eu se deșteaptă, se distinge el însuși dintre amintirile pe care le percepea. Ideile care au provocat această conștiință sau Ahankara, i se prezintă acum ca fiind *conținutul său*, ca fiind *obiectele sale*. Astfel se produce al cincilea pricipiu, sau al cincilea plan al universului. El se numește *Tanmatra* sau *Manas* (*Ahankara* e numit și *Buddhi*). Iată cum primele cinci planuri ale evoluției cosmice purced succesiv unul din altul.

Să remarcăm că *Manas* nu e, într-un anumit fel, decît inversul lui *Mahat* în raport cu *Ahankara*.

Avem deci:

1. *Sat*,	Ființa
2. *Sat-Avidya*,	Ființă-Neființă(+ , —).
3. *Mahat*,	Ideația.
4. *Ahankara*,	Conștiința.
5. *Manas*,	Obiectivitatea.

După ce a produs conștiința, *Mahat* îi devine obiect și ia numele de *Manas*.

Această obiectivare poate fi, îmi pare, considerată a corespunde, într-un anumit sens, Fecioarei-Mamă din simbolismul creștin. Ideea aceasta a fecioarei și a imaculatei concepțiuni este în fond foarte filozofică; dar și aici, ca peste tot de altfel, cheia simbolurilor religioase

odată pierdută, interpretarea lor degenerînd din ce în ce mai mult în mîinile dogmatismului ignorant, nu a întîrziat a se materializa complet. Ideea fecioarei imaculate este cunoscută cu mult înainte de Christos. În Upanişade, producerea acestui principiu-mamă este explicată prin diviziunea lui Ahankara în două: subiectul şi obiectul. Pe urmă partea obiectivă e menţionată ca fiind " marea Soţie care ocupă spaţiul întreg" semnificînd astfel substanţa cosmică, materia virgină. Această materie obiectivă e apoi impresionată de elementul subiectiv, de Ahankara propriu zis, principiu activ în natură, iar mişcarea de vîrtej rezultată naşte toate vîrtejurile universului. Aceasta este, dacă nu mă înşel, ideea originală a imaculatei concepţiuni: Sfîntul Duh, marele suflu (*pneuma*) producînd mişcarea în materia cosmică.

Cu aceste cinci principii, cinci planuri ale universului s-au manifestat. Cele două planuri superioare, indicate în mod simplu mai înainte, pot fi menţionate, în raport cu sistemul nostru solar, ca fiind planurile *Tatălui* şi *Mamei* (sau dintr- un alt punct de vedere, ale Tatălui) şi Fiului. Al treilea(*Mahat*) poate fi numit planul *Christosului perfect*. Al patrulea (*Buddhi*) corespunde *Christosului copil*, care se naşte în inima omului (*Manas*). Deplina semnificaţie a acestora nu poate fi înţeleasă decît de acei care au studiat profund chestiunea. Naşterea lui Christos în inima omului înseamnă în mod real naşterea principiului Buddhic în om, care devine atunci *iniţiatul*, ca deosebit de omul obişnuit.

Avem acum subiectul şi obiectul faţă în faţă.* Pasul următor e foarte natural : e urmărirea obiectului , care implică în natură evoluţia principiului *dorinţei*, Kama. E

---

* Omitem multe faze intermediare, pentru a limita tema la o simplă schiţă.

principiul emoţiei, senzaţiei, corespunzînd planului astral, al şaselea plan al universului manifestat.

În fine, după dorinţă, vine *posesiunea*. Cînd subiectul sesizează obiectul şi se identifică cu el, se naşte o creatură definitivă, se naşte o specie. Ea îşi urmează atunci evoluţia diferenţiindu-se din ce în ce mai mult, graţie *legii manifestărilor repetate*.

Această lege caut acum să vă fac a o înţelege. În sensul cel mai general al ei, vom numi-o legea remanifestării : aplicată special omului ea devine *legea reincarnării.(7)*

Această lege trebuie să fie bine înţeleasă de oricine vrea să studieze filozofia universală.

Oricare ar fi punctul de vedere în care se aşează cineva, găseşte în natura întreagă o continuă tendinţă spre diferenţiere, spre subdiviziune. Orice lucru, ieşit din unitatea primordială, se subdivide pînă ce extrema limită a diferenţierii este atinsă, în omul individual.

Acest proces e vizibil chiar pe planul fizic. Acei care se ocupă cu teoria nebuloaselor ne spun că tot ceea ce cunoaştem pe acest plan exista la început sub formă de nebuloasă, vastă masă omogenă, ceaţă plutind în spaţiul cosmic. Această nebuloasă, pe măsura condensării ei, s-a diferenţiat pentru a forma varietatea aproape infinită a lumii noastre materiale. Tot ceea ce simţurile noastre percep aici jos, derivă din substanţa unică a nebuloasei primitive, a cărei condensare a produs sistemul solar.

Dar din punctul nostru filozofic de vedere, ceea ce se diferenţiază astfel, nu e forma; ci ideea care o produce şi o animă. Această concepţie nu e uşor de prins în mod clar, mai ales pentru intelectul occidental; dar aici, Schopenhauer ne poate veni în ajutor. Amintiţi-vă că el consideră speciile, şi toate manifestările vieţii din univers, ca însufleţite de idei. Chiar o forţă fizică, bunăoară gravitatea, va fi pentru el expresia unei idei. Teoria sa despre "gradele de voinţă" e destul de izbitoare în această privinţă.

El ridică orice lucru la ceea ce numeşte el voinţa primordială; apoi, această voinţă se subdivide din grad în grad, fiecare din aceste grade fiind în realitate o idee. Şi dacă nu mă înşel, el spune că fiecare din aceste idei este substratul unui gen particular de manifestare. Această *idee*, e ceea ce se divide şi subdivide. Ea e substratul şi aşa zicînd, *sufletul comun* al speciei, suflet pe care fiecare reprezentant al speciei îl manifestă mai mult sau mai puţin complet. Să luăm un exemplu oarecare: fie o turmă de oi. Această turmă în realitate e însufleţită de un suflet comun. Fiecare oaie aparţinînd turmei, nu are, ca omul, un suflet individual persistent, ci totalitatea turmei este vitalizată de către o substanţă comună. Această substanţă, acest suflet, sau acest principiu, se manifestă în acest caz în întregime şi nu parţial, în fiecare animal.

Încă odată, acest proces nu e uşor de înţeles; e totuşi posibil să-şi facă cineva o idee dacă a priceput legile generale de manifestare cosmică. E vorba, de fapt, de două planuri diferite, de două spaţii în care numărul dimensiunilor diferă. E posibil ca un lucru unic într-un spaţiu cu patru dimensiuni, să se manifeste sub forme multiple şi în întregime sub fiecare din aceste forme, într-un spaţiu cu trei dimensiuni. Acei care au cunoştinţe matematice vor înţelege poate acest lucru, dar mă îndoiesc că sînt în stare să-l şi explice.

Din punct de vedere psihologic, pot încerca să vă arăt, prin cîteva exemple, că o singură şi aceeaşi idee se poate manifesta sub diferite forme şi peste tot în întregime. Dar înainte, vă voi cere să admiteţi, cel puţin provizoriu, că orice idee este o realitate tangibilă; că fiecare din gîndurile noastre posedă o formă particulară şi există pe un

---

* Întrebuinţez aici cuvîntul suflet din lipsa altuia mai potrivit pentru a denumi un *principiu animator* colectiv şi nu o entitate inteligentă cum este sufletul omenesc.

plan care îi este propriu şi sub legi de timp şi spaţiu diferite de acelea care ne sînt obişnuite. Dacă aţi putea percepe obiectele acestui plan, cu ajutorul clarvederii, aţi sti că fiecare gîndire are o formă vizibilă şi tangibilă. Evident nu puteţi obţine proba decît prin voi înşivă. Aşteptînd, să admitem aceasta.

Odată admis, să luăm un artist, un pictor de exemplu; ceea ce exprimă pe pînza lui nu e altceva decît ideea sa considerată ca un tot. Să presupunem că reproduce tabloul său de un număr oarecare de ori; manifestarea ideii este multiplicată, dar fiecare idee e exprimată întreagă în fiecare reproducere.

Un alt exemplu va fi acela al unei mame a cărei inimă e în adevăr maternă. Ea are un copil şi îl iubeşte din tot sufletul său. Presupuneţi că naşte un al doilea copil şi că îl iubeşte tot aşa cum ştie o mamă iubi. Credeţi că iubirea ei pentru primul copil să fi scăzut prin aceasta? Dimpotrivă. Iubirea sa e manifestată în două obiecte în loc de unul singur şi în fiecare ca un tot complet. Multiplicaţi numărul copiilor, dacă ea e o adevărată mamă, va manifesta totdeauna iubirea sa ca un tot pentru fiecare şi gingăşia pentru primul născut nu va fi micşorată cu nimic. Iată un principiu psihologic cu manifestare multiplă, revelîndu-se în întregime în fiecare manifestare.

Aceeaşi idee a fost exprimată de filozoful hidus cu ajutorul unei analogii. Puneţi unul lîngă altul o serie de vase pline cu apă liniştită; acelaşi soare unic se va reflecta în toate, în întregime în fiecare vas. Tot aşa un suflet comun unic se poate reflecta ca un tot în fiecare reprezentant al unei specii.

Aşa e cazul turmei de oi pe care am amintit-o. Poate aici e raţiunea pentru care Christos a ales această imagine: "Eu sînt păstorul cel bun şi voi sînteţi oile mele". Voia, îmi pare, să indice prin aceasta că şi discipolii au

un suflet comun în Ei; şi că în Ei trebuie să fie Unu, ca oile în sufletul lor comun.

Înţelegem acum că acest suflet comun al lucrurilor se diferenţiază gradat în evoluţia universală. La început, nu exista decît un Tot unic, şi această Unitate se diferenţiază din ce în ce mai mult, fiecare suflet general divizîndu-se şi subdivizîndu-se treptat în suflete mai particulare.

Această diferenţiare se produce prin acţiunea agenţilor exteriori asupra formelor. Astfel, să considerăm o specie vegetală; ea e înzestrată cu o viaţă comună, care se poate numi suflet vegetal. Luaţi cîteva exemplare ale speciei şi puneţi-le în condiţii cu totul diferite de acelea faţă de care e supusă specia-mamă în natură. Aceste condiţiuni vor putea influenţa sufletul speciei, atît cît este el manifestat în aceste cîteva exemplare, pînă într-atît încît acest grup nu se va mai putea menţine în raport cu restul. Veţi crea în acest fel un suflet colectiv secundar care nu mai poate fi asimilat cu sufletul general al speciei. În alţi termeni, veţi forma o nouă specie, evoluată din precedenta.

Putem reda această idee sub o altă formă, dacă ne reamintim că totul nu e decît vibraţie. Consideraţi de exemplu viaţa unei specii ca fiind un mod particular de vibraţie. Dacă aţi alege cîteva specimene şi aţi reuşi forţat să le supuneţi la un mod de vibraţie complet diferit, acest grup va fi separat de specia mamă şi va forma matca unei specii noi. Astfel, diversitatea condiţiilor la care speciile sînt supuse, diferenţiază constant viaţa care e substratul acestor specii; şi această diferenţiere se continuă prin cele trei regnuri inferioare pînă ce produce *omul*.

De la acest punct înainte, fiecare fiinţă este constituită dintr-un suflet propriu, sau individualitate umană, care îşi urmăreşte independent evoluţia sa, manifestîndu-se în diverse reprize sub o serie de forme, sau *personalităţi*, din ce în ce mai perfecte, în raport cu progresul

realizat de către *individ* *. Aici e extrema limită a subdiviziunii; se poate spune că *fiecare om e în el însuşi o specie*.

Omul apare mai întîi sub forma sălbatică, abia superior animalului, poate chiar inferior în aparenţă. În regnul animal, nu exista stare individuală; animalul participă la viaţa comună a unei specii. Mulţumită condiţiilor speciale, el se găseşte diferenţiat, separat de rest. A continuat un scurt răstimp a se remanifesta ca animal separat, pe urmă a apărut sub formă de om. Noi specializăm continuu animalele (cîini de exemplu) graţie condiţiilor particulare cărora îi supunem. Aceste animale, după cîteva reîntrupări independente, sînt gata să se manifeste sub formă omenească, dacă găsesc organisme umane destul de elementare pentru a le primi. Ei bine, veţi fi fără îndoială surprinşi de a vedea că un cîine inteligent, trecut în regnul uman, va fi mai brutal ca înainte. Toate calităţile nobile ale cîinelui dispar la omul primitiv. Dar ele nu sînt eclipsate decît un răstimp; rămîn în stare latentă.

Una din principalele raţiuni ale acestui recul aparent este că suma de inteligenţă care generează un corp de animal este cu totul insuficientă pentru guvernarea unui corp omenesc. De aici regresul observat, regres care se produce in toate punctele de tranziţie pe scara fiinţelor. Astfel plantele cele mai evoluate dau semn de o mare senzitivitate; ele cîştigă multă experienţă (comparativ), şi viaţa care le animă trebuie să treacă treptat în stare de viaţă animală. Toţi oamenii de ştiinţă admit că e foarte greu de trasat linia de demarcare între cele două regnuri; dar dacă reuşiţi a o trasa, veţi vedea că animalul rudimen-

---

* *Individualitatea* sau sufletul omenesc, nu este altceva decît Manasul superior despre care s- a vorbit în primul capitol. *Personalitatea* se compune din patru principii inferioare

tar este inferior, în multe privințe, plantei superior dezvoltate. Rațiunea e și aici aceeași; suma de energie care ajunge să guverneze armonios planta cea mai evoluată, va putea cel mult să mențină echilibrul funcțiunilor la animalul rudimentar. Progresiune și regresiune alternative, aceasta este legea ciclică. Ea se regăsește în universul întreg; ea guvernează cu aceeași rigoare omenirea și indivizii și națiunile care o compun. Altădată oamenii au fost mai virtuoși; acum sînt mai puțin. Ei vor fi într-o zi mai virtuoși ca niciodată, cu noi calități cîștigate. În virtutea acestei legi viața animală, superior evoluată, se manifestă apoi sub forma umanității rudimentare și sălbatice.

Trebuie să insist încă asupra unui punct fundamental, menționat mai sus. Acei care au auzit vag vorbindu-se de doctrina hindusă a reîncarnării, își inchipuie că, după noi, omul individual, așa cum e azi, a trebuit să existe ca animal în trecut. Nimic adevărat; omul, ca individ, niciodată nu a fost animal. Viața, acum individualizată, care îl animă, a făcut parte altădată dintr-un tot comun, din viața unei specii. Dar, prin însăși faptul individualizării, ea a ieșit definitiv din regnul animal. Individualitatea este deci diferența esențială dintre om și animal. Animalele unei aceleiași specii acționează toate într-un chip analog în aceleași circumstanțe, cel puțin dacă nu-s pe cale de individualizare. Din contră, fiecare om acționează în felul său și zece indivizi vor putea fi determinați, de aceleași circumstanțe, să se comporte în zece chipuri diferite.

Dar, dacă noi nu am fost animale, nu e mai puțin adevărat că noi am fost, individual, sălbateci. Oricît de mîndri putem să fim azi de civilizația noastră, a fost un timp cînd trăiam ca niște papuași, savurînd fără scrupul carnea soției noastre legitime. De atunci viața noastră a

evoluat treptat, păstrînd această lege universală a remanifestării care ia aici numele de *reîncarnare*.

Vom dezvolta studiul reincarnarii în viitoarea noastră prelegere. Iată legea fundamentală pe care o putem deduce din tot ceea ce am prezentat anterior: peste tot forma se sfărîmă, dar sufletul, sau viața care o animă reapare, sau se remanifestă, sub o altă formă. Astfel se păstrează în decursul evoluției ființei, continuitatea experiențelor cîștigate.

Pentru regnul animal, lucrul se concepe cu ușurință. Să revenim un moment la oile noastre. Cînd o oaie din turmă moare, viața sau forța care o animă, nu e distrusă. Ea se reîntoarce, sau mai bine zis rămîne în viața comună a speciei, cu toate experiențele cîștigate grație acestei manifestări particulare. Aceste experiențe formează instinctele speciei. Presupuneți că un mare număr de oi ar fi fost răpite de vulturi și omorîte. Viața turmei, sau a speciei, a cîștigat această experiență și a păstrat-o. Și cînd după aceea, această viață se manifestă din nou, cînd adică se naște un nou miel, el se naște cu instinctul speciei: *se teme de vultur*. În aceasta nu e decît amintirea latentă a unei experiențe trecute, amintire păstrată de sufletul comun al speciei. Astfel numai forma poate fi distrusă, viața reapare sub alte forme. Forma se sfarmă și viața evoluează. Moartea, în sensul unei anihilări, nu există deloc; pretutindeni schimbarea universală și continuă.

Dar ceea ce este viață dintr-un punct de vedere, poate fi formă dintr-un alt punct de vedere. *Orice lucru, ca formă, va dispare; ca forță sau viață va continua să existe*. Să luăm ca exemplu corpul omenesc; aici *forma* cea mai grosieră e această materie solidă, lichidă, gazoasă pe care o zăriți. Această formă e direct animată de către o *forță* care e viața negativă, elementul èteric. Acest element eteric e *viață* în raport cu corpul grosier. Sfărîmați combinația elementelor grosiere; principiul eteric va supraviețui. Deși supraviețuirea sa nu e de

lungă durată, totuşi aceasta nu înseamnă că nu e evidentă pentru clarvăzător.

Dublul eteric este deci *viaţă* în raport cu corpul grosier, dar e *formă* în raport cu principiul următor, corpul astral. Dublul eteric se risipeşte şi astralul supravieţuieşte. Cînd astralul se risipeşte la rîndul său, mentalul persistă ca viaţă, şi aşa mai departe. Acelaşi element este totodată şi *viaţă* şi *formă*, viaţă a interiorului şi formă a superiorului. Căci totul e vibraţie în univers; nici o diferenţă de esenţă între principii. Ele sînt viaţă sau formă, bărbat sau femeie, pozitiv sau negativ, după punctul de vedere în care te aşezi. Cînd o vibraţie încetează, o alta mai subtilă continuă; de sus pînă în josul scării, *forma se sfărîmă şi viaţa persistă*.

Aceasta este ideea fundamentală pe care se bazează doctrina reîncarnării.

---

* Aici este cheia problemei suferinţei, care provine din aceea că fiinţa care este totodată viaţă şi formă, identifică pe nedrept "eul" său conştient cu forma iar nu cu viaţa.

VI

DESPRE REÎNCARNARE

(urmare)

Am văzut că viaţa se subdivide continuu pînă ce ajunge la maximum de diferenţiere în omul individual, care se manifestă mai întîi în stare sălbatică. Ne rămîne acum să vedem cum se dezvoltă acest om sălbatic, și care e scopul lungului său pelerinaj.

Îngăduiţi-mi, mai întîi, să vă repet, pentru a fixa bine ideile, că atita vreme cît Manas superior, sau corpul cauzal, nu este evoluat, nu există om în sensul real al termenului. Noi am văzut că la început, Principiul Divin se învăluie din ce în ce mai mult pînă ce produce materia fizică, care e punctul celei mai dense învăluiri a sa. Apoi, cînd elementul eteric se dezvăluie și devine aparent, avem regnul vegetal; principiul astral, sau Kama, eliberat la rîndul său, produce regnul animal, în ale cărui grade superioare încep, în fine, a se dezvolta germenii activităţii mentale (intelectul, sau Manas inferior).

În acest moment un fenomen remarcabil se produce. Cînd două sarcini electrice contrare se apropie treptat una de alta, vine un moment cînd rezistenţa mediului este învinsă; scînteia strălucește și cele două sarcini se combină. Tot așa cînd, în evoluţia sa, polul vieţii animale atinge

extrema sa limită superioară prin trezirea Manasului inferior, un curent spiritual coboară din planul Buddhic și conjuncția sa cu Manasul inferior produce scînteia, Manasul Superior sau corpul cauzal al omului.

În timpul apariției sale, corpul cauzal, nu e, pentru a ne exprima astfel, decît un germen, germenul individualității, observabil totuși de către clarvăzătorul de ordin superior. În orice caz, omul primitiv nu e conștient în acest plan; corpul său cauzal va fi mult timp încă pentru el urzeala invizibilă și necunoscută pe care se deapănă seria existențelor sale. El însuși rămîne esențialmente un animal; conștiința sa lucrează mai întîi în regiunea astrală, planul dorințelor, al pasiunilor, al lăcomiei. Nu se mișcă decît pentru a-și satisface nevoile și în aceste mișcări indistincte se izbește în tot momentul de natura exterioară și primește izbiri violente. Plăceri brutale, dureri brutale, nimic altceva nu-l poate mișca. Corpul său astral caută să micșoreze ciocnirile, suferințele; el se adaptează treptat reacțiunilor exterioare și astfel evoluează în om principiul karmic. Pînă acum acesta nu are decît puține idei. Abia își amintește azi de ceea ce i s-a întîmplat ieri; și neavind aproape nici o noțiune despre trecut, nu se gîndește deloc la viitor. Atît timp cit poftele sale sînt satisfăcute, nu se îngrijește pentru ziua de mîine; mulțumit și sătul, doarme greoi sau se dedă la vreo plăcere bestială. Din timp în timp, simte foamea și setea și de fiecare dată se trezește încet în creierul său ideea că în trecut a mîncat și că foamea i-a fost potolită. Această amintire excită activitatea sa și începe să caute alimente.

În ceeea ce privește mentalul, el nu progresează așa de repede. Două sau trei idei pe care omul le compară între ele formează aproape tot bagajul său intelectual. O mentalitate de ordinul cel mai elementar evoluează astfel în el. Deci, în aceste prime zile, omul își organizează treptat corpul său astral și Manasul său inferior; corpul

său fizic de asemenea se modifică, puţin cîte puţin, după împrejurări. Dar tot acest proces este extrem de lent. Omul rătăceşte dus de valuri pe oceanul vieţii, fără vreo gîndire călăuzitoare, fără vreo idee definită. Cum ne-am putea aştepta ca el să progreseze repede? Întreaga sa existenţă terestră se scurge adunind două sau trei idei. În decursul zilelor şi nopţilor legea de activitate şi repaos alternativ îi guvernează viaţa. Pe urmă vine un timp cînd *perioada activă* a ciclului său personal ajunge la sfîrşit conform legii universale a alternanţei. Ora repaosului sună şi omul moare. După cum ştiţi, moartea consistă în extragerea dublului eteric. Ulterior şi acesta e lăsat la o parte şi omul rămîne în astral, sau *Kama—loka*, pînă la epuizarea activităţilor sale senzuale. Pe urmă vine un timp, cînd trece într-un repaos mai profund, cînd se dazagregă la rîndul său şi corpul astral. A lăsat deci înapoia sa trei corpuri. Dacă a avut vreo gîndire nobilă, ceea ce e puţin probabil în acest punct al evoluţiei sale, el păstrează o vagă amintire a acesteia în Manasul său inferior. El e atunci în cerul său. În fine acest Manas, încă foarte rudimentar, se risipeşte repede şi omul ajunge în propria sa locuinţă, care e regiunea Manas arupa, sau cerul superior. Aici e locul său real ca fiinţă umană; dar atingînd această stare, omul la începuturile sale e cu totul inconştient. Căci conştiinţa, într-un plan oarecare, depinde de activitatea depusă pe acest plan în decursul vieţii; şi la individul despre care e vorba aici, această activitate pe planul gîndirii abstracte e identic nulă. Deci omul primitiv, neavînd puse în joc, în timpul vieţii sale, activităţile Manas-ului său superior, e absolut inconştient în planul corespunzător al universului. În împărăţiile superioare ale cerului, el nu e încă decît în stare de germen.

Această stare inconştientă se prelungeşte cîtva timp, apoi perioadei active a ciclului individual îi bate ceasul.

Cîteva mişcări spontane, cîteva vibraţii ale corpului cauzal se manifestă şi, acţionînd din aproape în aproape asupra substanţei din planul manasic inferior, adună în jurul fiinţei un nou corp mental. Acest nou Manas intelectiv e format conform rezultantei celui din viaţa precedentă, rezultantă păstrată sub formă de *facultate* în corpul cauzal, după dispersia substanţei intelectuale. Astfel, noul Manas inferior nu va fi, dintr-o dată, acela al unui mare geniu; va fi foarte simplu, arborele grăuntelui semănat în trecut. Aceste activităţi mentale, încă foarte rudimentare, se transmit treptat planului astral, sau în alţi termeni, activitatea fiinţei trece din împărăţia gîndirii în cea a dorinţei şi se formează un nou corp astral potrivit facultăţilor ce rezultă din corpul astral precedent. Pe urmă este format un tipar eteric potrivit individului de către forţele selective ale universului (sau de către agenţii lor); acest dublu eteric lucrează în sinul mamei, organizează materia grosieră a corpului uman şi treptat Eul ia în posesiune acest corp prin intermediul învelişurilor manasic şi astral .

Dar fiinţa rudimentară pe care o considerăm aici e încă foarte puţin dezvoltată. De fapt, abia dacă există o diferenţă apreciabilă între o încarnare şi cea următoare.

Astfel omul evoluează puţin cîte puţin, din întrupare în întrupare, perfecţionînd treptat cele patru vehicule inferioare. Şi cînd devine capabil în fine să considere gîndiri abstracte, Manasul superior, pînă atunci în stare de germen, începe a se dezvolta activ pe propriul său plan. Cel ce se reîncarnează şi se perfecţionează dintr-o

* Sufletul copilului nu are completă posesiune a corpului decît spre vîrsta de 7 ani, copilul trăieşte în parte pe planul astral. Pentru aceasta el aude şi vede multe lucruri pe care noi nu le percepem. Însă cînd povesteşte naivele sale viziuni, părinţii îl dojenesc, voind să-l împiedice "de-a minţi" şi puţin cîte puţin puterea de percepţie în lumea transcedentă dispare

viaţă în alta e corpul cauzal, adică omul veritabil, conţinînd în el Atma şi Budhi. Cele patru principii inferioare sînt formate din nou la fiecare încarnare. Ori acest cuaternar inferior e *personalitatea*, adică omul aşa cum îl cunoaştem şi aşa cum se cunoaşte de obicei el însuşi. Acest om nu se reîncarnează. Tom Jones, în completul său englez, nu se va mai regăsi ca atare într-o altă viaţă*. Remanifestarea Eului său veritabil va putea avea loc într-un alt mediu, într-o altă ţară şi va putea chiar să se manifeste într-un alt sex. Numai cuaternarul inferior are sex. Corpul cauzal, din contră, manifestîndu-se pe planurile inferioare ale universului, printr-un mare număr de *personalităţi* variabile, cînd masculine, cînd feminine, dezvoltă în el însuşi, graţie diversităţii experienţelor cîştigate, două clase distincte de virtuţi. Toate virtuţile mai bărbăteşti, mai energice, curajul, bravura, se dezvoltă prin întrupări masculine. Virtuţile mai delicate, mai gingaşe şi în acelaşi timp mai tăcute şi mai puternice sînt fructul întrupărilor feminine. Omul perfect şi-a însuşit treptat toate virtuţile bărbatului şi ale femeii; e puternic ca bărbatul şi gingaş ca femeia. Cel care nu a dezvoltat în el decît o singură latură a naturii umane poate fi sigur că e încă foarte departe de scop.

Manasul superior se modifică continuu, creşte şi se dezvoltă în decursul lungii serii de reîncarnări. Sufletul omenesc nu e deci o cantitate constantă; din contră, procesul pe care îl descriem are cu precizie ca scop formarea şi creşterea sufletului. Dar deşi se modifică, el păstrează *identitatea* şi *continuitatea* sa în toate încarnările umane. Niciodată nu e disociat, ca cele patru pricipii inferioare, atît timp cît omul e om. Dar cînd fiinţa trece în regnurile îngereşti, după împlinirea ciclului său omenesc, îşi poate părăsi

---

* "Că la înviere nici nu se însoară, nici nu se mărită, ci ca îngerii lui Dumnezeu în cer sînt".

şi reînoi Manasul său superior, cum îşi părăseşte şi reînnoieşte, ca om, vehiculele sale inferioare.

Perioada care se scurge între două încarnări e foarte variabilă. Ea depinde în întregime de întrebuinţarea pe care omul a dat-o vieţii sale pămînteşti. Cum am văzut, nimic nu poate fi început după moarte; perioadele purgatorială şi cerească nu sînt decît întreaga deschidere, realizarea energiilor acumulate în diversele principii ale fiinţei noastre conştiente în timpul vieţii. Omul care nu a desfăşurat nici o activitate psihică sau mentală ar putea să se reîncarneze imediat. Dar pentru omul intelectual al ţărilor noastre, perioada mijlocie între moarte şi naştere va fi de aproape 1500 ani pămînteşti. Evident, entitatea desîncarnată va putea să-şi facă cu totul altă idee despre acest timp, pentru că legile timpului, pe planurile hiperfizice, diferă mult de acelea care ne regizează. Această medie e de altfel foarte elastică; indivizi mai dezvoltaţi spiritual* vor putea reveni după două sau trei mii de ani, în timp ce oamenii mediocri abia cîteva secole vor absenta din planul fizic. Un copilaş va putea să se reîntrupeze aproape imediat după moartea sa.

Durata relativă a perioadei în astral şi în cer depinde şi ea de viaţa noastră de pe pămînt. Omul care e şi pervers şi puternic, care şi-a consacrat toate energiile la satisfacerea dorinţelor sale egoiste şi a pasiunilor fără saţ, va fi reţinut o lungă perioadă în lumea astrală; în urma acesteia cele cîteva părticele de bine pe care le conţine viaţa sa vor fi răsplătite printr-o scurtă şedere în lumea cerească. Totul se petrece conform legilor naturii şi nu după decrete arbitrare. Omul se regăseşte, la cîteva ore

* Fireşte aici nu este vorba decît de iniţiat sau de discipolul mai avansat al Maeştrilor Înţelepciunii, care poate, *în anumite condiţii* să sacrifice "Devachanul" său şi să se reîncarneze imediat pentru a servi omenirea. "Devachan" înseamnă în sanscrită starea cerească.

după moartea sa, identic cu el însuşi, în afara corpului său fizic, nici mai bun nici mai rău ca înainte, cu toate dorinţele, cu toate pasiunile; căci pasiunile sale subzistă pe planul astral. Ele nu pot subzista decît aici, precum corpul său fizic subzistă numai pe planul fizic. Prin urmare, natura pasională a acestui om îl va tîrî în vîltoarea lumii astrale pînă ce toate energiile sale animale sînt neutralizate, adică epuizate. E uşor de conceput că la unii indivizi, acest lucru poate cere un timp considerabil.

Această energie astrală odată epuizată, corpul astral moare şi omul păstrează intact restul naturii sale. Dar cum Manasul său a funcţionat foarte puţin, suma energiilor sale pe planul mental sau ceresc, va fi repede epuizată şi după o perioadă de inconştienţă în care Manasul inferior moare la rîndul său, fiinţa revine spre planul fizic, gata pentru o nouă reîntrupare.

Viaţa noastră în lumea cealaltă e deci în întregime determinată de viaţa noastră de pe pămînt. Dacă prin gîndiri nobile ne dezvoltăm mult mentalul nostru şi dacă purificăm corpul nostru astral, stagiul nostru purgatorial va fi foarte scurt şi în puţine zile după moarte trecem în lumea cerească pentru o perioadă îndelungată de fericire. Pe de altă parte, prin activităţile noastre fizice, psihice şi mentale, determinăm natura germenilor* care, transmişi prin corpul cauzal, vor servi a forma pentru o existenţă viitoare noile noastre corpuri, mental şi astral şi vor influenţa chiar, într-o largă măsură, asupra alegerii corpului fizic care ni se cuvine. Prin urmare chiar din această viaţă noi făurim, pentru o viitoare existenţă, lanţurile robiei, sau instrumentele eliberării noastre.

E deci foarte util să înţelegem aceste idei, chiar şi numai într-un mod teoretic, căci aceasta ne permite să orientăm metodic viaţa noastră spre un scop determinat, ştiind ce

* Sau *Skandhas*

voim, în loc să aspirăm vag spre nu ştiu ce ideal imprecis şi neguros.

Viaţa astrală poate fi prelungită dincolo de durata normală, dar prin procedee care nu sînt deloc de recomandat. Omul astral, am spus-o, supravieţuieşte pînă la completa epuizare a energiilor pasionale născute în timpul vieţii pămînteşti. Dar aceste energii pot fi stimulate şi hrănite în astral, dînd astfel omului desîncarnat o reînoire aproape nelimitată a contactului său purgatorial. Diferite cauze pot contribui la această stare de lucruri.

În primul rînd, e de temut ca multe entităţi astrale să nu fie astfel hrănite de către mediumii spiritişti. Altele sînt întreţinute de către indivizii vicioşi inconştient* obsedaţi. Aţi remarcat că în ţările unde există pedeapsa cu moartea criminalitatea creşte în loc să scadă. Raţiunea e foarte simplă şi cine poate observa îşi va da seama. Un lucru e absolut sigur: nu puteţi omorî un om. Puteţi distruge corpul său, dar omul subzistă. Executînd un asasin, nu atingeţi decît corpul său fizic; cîteodată chiar dublul eteric persistă şi individul rămîne în cele mai de jos regiuni ale lumii invizibile cu toate urile şi pasiunile sale. El devine atunci periculos altfel decît în închisoare. Cînd era închis nu putea influenţa omenirea decît prin gîndirile sale rele emise de el, pe cînd acum este eliberat, nu numai din închisoare, ci şi din corpul său fizic. Cu rapiditatea gîndului el se transportă dintr-un loc în altul, obsedînd şi îndemnînd la crimă pe acei care hrănesc gînduri de ură sau de răzbunare. Astfel, cu cît veţi extermina mai mulţi criminali, cu atît veţi mări criminalitatea, fără a o micşora vreodată.

Un mare număr de entităţi mai mult sau mai puţin rele din lumea astrală iau în stăpînire mediumi şi ajung

---

* Uneori chiar conştient

grație lor, să-și satisfacă într-o oarecare măsură dorințele lor pămîntești. Mediumul e pentru aceste entități un punct de sprijin fizic, permițîndu-le de a pune în mișcare noi cantități de energie în corpul lor astral. Considerați o entitate astrală posedată de o violentă dorință de a bea și căreia îi lipsește corpul fizic pentru a o realiza; această dorință, potrivit cursului normal al lucrurilor, ar trebui să se stingă treptat, după ce, bineînțeles, acauzat crude suferințe nenorocitului desincarnat. Acesta, purificat, ar continua evoluția sa. Dar dacă un medium îi oferă corpul său ca vehicul fizic, desincarnatul va încerca să profite de ocazie pentru a-și satisface viciul; el va îndemna pe medium să bea, și departe de a sfîrși cu propriile sale suferințe, le va prelungi; dublă calamitate. Toate emanațiile viciului și ale sîngelui contribuie de altfel să hrănească entitățile astrale cele mai perverse, care colindă de preferință măcelăriile, abatoarele și locurile rele *.

O altă greșeală consistă în a *regreta* exagerat pe cei morți; ei pot fi reținuți mult timp în astral prin lamentațiile nepotrivite și cu adevărat egoiste ale acelora pe care ei i-au lăsat pe pămînt. Nu în aceasta constau adevăratele probe de iubire, căci regretele celor vii ating realmente pe acei care au plecat, deșteptînd în ei amintirile pămîntești și îndreptînd atenția sufletului lor spre lucrurile materiale. Adevărații prieteni nu ar trebui să procedeze așa, mai ales într-o religie care recunoaște un mare învățător ca Christos. Dacă morții voștri merg să guste odihna în Christos, pentru ce deci să-i aduceți în această locuință a durerilor? Pentru ce acest aer trist și aceste veșminte de doliu? Adevăratul credincios se bucură văzînd pe

* Nu toate regiunile planului astral sînt așa de neplăcut populate. Diviziunile superioare ale acestui plan sînt, dimpotrivă, un locaș plăcut și de-o mare frumusețe. Aici este "țara verii" despre care vorbesc spiritele. Nici un mediu lăsat liber nu poate depăși această regiune, pentru a atinge planul mental.

prietenul său, pe fratele său, eliberat de piedicile vieţii pămînteşti. Legea fiinţei sale îl va readuce destul de curînd pentru a continua seria experienţelor sale în această lume materială.

De fapt, e absurd a crede că starea cerească poate dura la nesfîrşit pentru acei care nu au atins culmea evoluţiei umane. Înainte de a putea trăi ca înger, trebuie cîştigate însuşirile necesare. Dar, omul nedezvoltat nu e *nici măcar conştient* în împărăţiile superioare. Cereţi unui om obişnuit să reflecteze la un subiect abstract: adoarme imediat. Conştiinţa sa densă e asfixiată de aerul înălţimilor. Să înveţe deci a gîndi abstract, în plină conştiinţă, în timpul vieţii sale pămînteşti; numai atunci va putea pretinde să rămînă conştient, după moarte, în planul mental.

Omul se dezvoltă deci treptat în decursul lungului şir de vieţi. Dar atît timp cît nu a ajuns la un grad înalt al evoluţiei sale, nu-şi aminteşte de loc de existenţele sale trecute. Omul dezvoltat intelectual, deşi ignoră detaliile, păstrează totuşi o amintire latentă şi sintetică a experienţelor sale trecute; *vocea conştiinţei sale* nu e altceva. De altfel, această pierdere a memoriei de la o viaţă la alta nu are nimic care ne-ar putea surprinde. Memoria depinde de asociere. Ori asocierea e ruptă *pentru cele patru principii inferioare* după fiecare moarte, pentru că substanţa acestor principii este dispersată. Dacă este suficientă o izbitură a creierului pentru a ne face să uităm faptele vieţii actuale, cum ar fi posibil ca faptele existenţelor noastre trecute să ne fie păstrate, atunci cînd toată partea fiinţei noastre inferioară corpului cauzal a fost în întregime reînnoită? În ceea ce priveşte corpul cauzal, el subzistă şi păstrează amintirea tuturor vieţilor noastre. Şi în ziua cînd vom fi ajuns să facem din acest corp cauzal sediul activităţii noastre conştiente, această amintire ne va aparţine şi noi vom fi găsit "firul de aur care leagă toate existenţele omului". Dar, aşteptînd, noi nu păstrăm din trecut decît idei generale; conştiinţa noastră e o umbră

proiectată de Manasul Superior, un rezultat al experiențelor vieților noastre trecute. Mai mult, ceea ce numim caracterul nostru, individualitatea noastră, noi înșine cu un cuvînt, toate acestea nu sînt altceva decît rezultanta întrupărilor anterioare. În ceea ce privește detaliile, le vom regăsi în timpul inițierii de care vorbesc, cînd Eul nostru se va identifica cu Ființa, cu adevăratul suflet omenesc în noi. Atunci toate întrupările noastre ne vor apărea ca tot atîtea zile dintr-o viață unică.

Acestea sînt principalele observații asupra marii legi a reîncarnării, care guvernează progresul individului uman. Creșterea se continuă încet după această lege a alternanței, pînă în ziua cînd, perfecțiunea umană fiind atinsă, toată necesitatea reîncarnării dispare pentru ființa care de aici înainte e mai mult decît un om.

VII

KARMA

Ne-am mărginit, pînă acum, să trecem în revistă procesul evoluţiei universale. Am văzut că principiul esenţial al fiinţei e Unu, identic în om şi în cosmos. Am enunţat legea universală a alternanţei, după care orice lucru progresează printr-o serie de manifestări periodic reînoite. În fine, la fiinţa individualizată, la om, am observat, sub numele de reîncarnare, acţiunea aceleiaşi legi. Ne rămîne să vedem *pentru ce,* în virtutea cărui principiu, aceste manifestări periodice ne permit a progresa. Reîncarnarea pe de o parte, evoluţia pe de alta, sînt două ordine de fapte de observaţie transcendentă. Vom căuta să arătăm azi care e legătura dintre aceste ordine de fapte, sau mai bine zis care e cauza comună a lor.

Această cauză e acţiunea, *Karma.* Căci termenul sanscrit Karma, sau mai corect, Karman, înseamnă propriu zis: activitate, acţiune. De aici a derivat semnificaţia sa de *lege a cauzalităţii* sau de înlănţuire cauzală; căci orice cauză este o acţiune şi orice acţiune e o cauză. Un efect e obligatoriu rezultatul unei activităţi; de altfel el însuşi e activ şi, considerat la rîndul său ca o cauză, produce noi efecte. Şi aceasta pentru că seria cauzelor şi a efectelor e în mod real o urmare, activităţi născîndu-se unele din altele, aşa că procesul întreg a primit numele de *Karma,* sau activitate. Acei care îşi închipuie a cunoaşte filozofia orientală, înţeleg în general sub acest

nume o lege guvernînd exclusiv soarta omului. În realitate, Karma e mult mai mult decît atît: ea se extinde şi se aplică la totalitatea activităţii cosmice; ea guvernează *creaţia* în întregul său *.

Prin aceasta veţi înţelege că e cu adevărat imposibil unei conştiinţe mărginite să urmărească legea Karmei în toate ramificările ei, care îmbrăţişează universul. Pentru acest motiv, marii Învăţători ai Indiei, între alţii Budha, interziceau discipolilor lor orice discuţie avînd ca obiect să elucideze complet această chestiune. După dînşii Karma era, în esenţa ei, lucru de negîndit. Pe drept cuvînt, nu vom putea da aici decît o schiţă sumară a principiilor cele mai generale privind această lege universală.

Primul dintre aceste principii este următorul: Orice lucru există activ, a fi şi a acţiona nu fac decît una. Nu există în lumea întreagă o singură substanţă care să nu fie activă. De exemplu, acest creion pe care îl ţin în mînă, aţi spune d-voastră că e pasiv? Ar însemna să vă înşelaţi. Substanţa sa poate să vă pară relativ inertă, dar aceasta importă puţin: fiindcă îl vedeţi, înseamnă că el modifică lumina care izbeşte retina d-voastră; acest creion e deci activ. De altfel, omul de ştiinţa şi clarvăzătorul vă vor spune amîndoi că fiecare particulă a materiei e în mişcare activă. Aceasta stabilită, putem divide obiectele în activităţi simple şi complexe, considerînd, de exemplu, ca activitate simplă ultimul atom fizic **. Putem apoi concepe o pluralitate de aceşti atomi sau vîrtejuri simple, legaţi între ei printr-o lege şi formînd o unitate compusă. O combinaţie de aceste unităţi va da un nou centru de

* *Karman* şi verbul latin "*creare*", a crea, ambele sînt derivate de la aceeaşi rădăcină sanscrită: *kri*, care înseamnă, *a lucra, a face*.

** Aceasta nu poate, evident, să fie o convenţie, căci am văzut, tratînd despre analiza obiectelor, că atomul ultim fizic nu este decît o mişcare a substanţei astrale şi că analiza poate fi teoretic urmărită, pînă la infinit, pînă la cauza primă.

activitate şi mai complexă. Corpul uman ne poate servi de exemplu: fiecare celulă va putea fi considerată convenţional ca activitate simplă; un anumit număr de celule grupate formează un organ, unitate nouă compusă, şi un anumit număr de organe reunite conform unei legi determinate, formează corpul omului. Aceasta poate fi luat la rîndul lui, ca unitate: împingînd mai departe sinteza, vom avea naţiunea, rasa, omenirea; o serie de unităţi din ce în ce mai complexe înglobînd în cele din urmă universul întreg.

Orice lucru în univers e deci activitate relativ simplă sau complexă; cosmosul e un vast asamblu al acestor activităţi, ansamblu metodic, armonios, ordonat.

Al doilea principiu este următorul: Existenţa universală care echivalează după Principiul I cu activitatea universală este, pe lîngă aceasta, necontenit modificată de însăşi această activitate. Modificarea se poate produce, în evoluţia *fiinţei-agent*, printr-un progres sau un regres, dar continuitatea şi identitatea acestei fiinţe subsistă. Astfel corpul nostru, am văzut, e neîncetat modificat de propriile lui activităţi şi acelea ale lumii exterioare, dar rămîne el însuşi în decursul vieţii noastre întregi. În acest sens înţeleg eu identitatea şi continuitatea fiinţei. Deci:

Principiul I: Existenţa echivalează cu activitatea.
Principiul II: Existenţa e modificată prin activitatea însăşi; Prin activitate progresăm sau regresăm.

Această lege universală, aplicată omenirii, poate fi formulată în aceşti termeni: Fiecare om e pentru el însuşi propria sa Karma, modul său special de activitate. Tot ceea ce un om este, tot ceea ce un om are, tot ceea ce un om va fi sau va avea, totul depinde de activitatea sa, totul nu poate fi decît rezultatul a ceea ce a făcut, a ceea ce

face și a ceea ce va face în gînduri, în cuvinte și în acțiuni*. Într-un cuvînt, *prezentul nostru e fructul trecutului** nostru*.

Iată sub ce formă Karma e în general înțeleasă în Occident și noi știm acum că aceasta nu e decît aplicarea particulară a unei legi universale.

Ducînd mai departe analiza, găsim că prezentul, consecință a trecutului, ni se manifestă sub un dublu aspect. Bucurie sau suferință, împrejurări favorabile sau contrarii, această dualitate ne face să descompunem în două categorii acțiunile trecutului determinat și a spune că aceste acțiuni au fost bune sau rele.

Ori, *binele și răul* sînt în mod esențial *relativi*. Nu există ceva absolut bun, nici absolut rău, căci Absolutul exclude orice atribut***. Termenii bine și rău nu au semnificație decît cînd se opun unul altuia în universul manifestat. Ca + și —, binele și răul sînt indispensabili manifestării și nu subsistă în ea. Acești termeni fiind relativi, urmează de aici că ceea ce e rău pentru mine *poate fi* bine pentru un altul; ceea ce era bun pentru mine ieri, îmi poate fi rău astăzi. Acești termeni nu au valoare reală decît în raport cu ființa la care se aplică. Nu vă grăbiți să-mi răspundeți: "Deoarece nu există în realitate nici bine nici rău, putem să ne distrăm cum ne place!". Ar fi proba că nu m-ați înțeles. Am spus: "Binele și răul există în *mod real*, ca universul, ca voi înșivă; dar, de asemenea, sînt *relativi*". Care este atunci criteriul acțiunilor noastre; după ce putem recunoaște că sînt bune sau rele? Iată: orice acțiune

* Gîndurile, cuvintele și acțiunile, sau mai bine gîndurile, *dorințele* și acțiunile, reprezintă activitățile omului, în trei lumi sau pe cele trei planuri (mental, astral, fizic) care formează teatrul evoluției sale.

** Prin trecut înțeleg *seria nesfîrșită* de activități trecute ale ființei noastre.

*** Binele absolut nu are mai mare semnificație decît mișcarea absolută sau căldura absolută. În Absolut, binele și răul sînt *una*, la fel ca toate celelalte.

mentală, astrală sau fizică, care tinde a limita în evoluţia sa o fiinţă oarecare, e rea, căci aduce un regres. Orice acţiune ce tinde să înlăture o limitare şi face să progreseze fiinţa spre Divinitate, e bună. Aceasta e definiţia binelui şi a răului*. Cîteva exemple vă vor ajuta să înţelegeţi gîndirea mea.

Un exemplu, la care deseori am recurs, e acela al regimului alimentar; căci cea mai mare parte a occidentalilor nu ştiu cît strică evoluţia lor prin hrana grosolană pe care ei o cred indispensabilă întineririi normale a sănătăţii lor fizice. Mîncarea cărnii (animale) e şi bună şi rea. Aş putea să vă spun că pentru mine ar fi un lucru foarte rău; din cauza aceasta aş pierde sub mai multe raporturi: mai întîi, sentimentul delicat de respect faţă de toate formele vieţii, sentiment pe care l-am primit de la strămoşii mei, ar pieri în mine, dacă aş permite semenilor mei să omoare animale pentru a mă hrăni. Mai mult, facultăţile mele cele mai delicate s-ar întuneca şi natura mea inferioară ar deveni mai greu de stăpînit. Dar, pe de altă parte, chiar această acţiune ar fi foarte bună pentru un canibal. I-aţi putea spune cu dreptate: "Priveşte aceşti cerbi frumoşi, aceste capre sălbatice. Carnea lor e gustoasă; du-te, vînează-le, va fi pentru tine un exerciţiu nobil şi sănătos. De îndată ce vei prinde gustul lor, vei renunţa să mănînci pe semenii tăi".Şi dacă reuşiţi a-l îndupleca, vă va rămîne îndatorat deoarece va progresa enorm în evoluţia sa.

La fel poligamia activă, cu totul rea pentru înţelept, ar fi aproape un bine, se pare, pentru mulţi din civilizaţii moderni, care sub acoperişul monogamiei lor de care sînt atît de mîndri, nu trăiesc decît într-o ruşinoasă promiscuitate. Poligamia admisă ar fi preferabilă, din multe

---

* Într-un cuvînt, binele şi răul nu sînt *lucruri*, ele sînt *direcţii sau tendinţe*.

puncte de vedere, desfrînării neruşinate care putrezeşte societatea modernă.

Chiar în marile religii, veţi găsi cîteodată reguli care vi se vor părea ciudate, dar care vă vor deveni perfect comprehensibile dacă ştiţi că ele se aplică anumitor categorii de indivizi. Nu există lege generală pentru toţi. Presupuneţi că în ochii noştri ultimul bine ar fi cunoaşterea Inteligenţei Soarelui Central spiritual al sistemului nostru. Acest ideal, pentru noi, nu lasă nimic de dorit. Dar pentru fiinţele care trăiesc în sferele mai ridicate decît însuşi acest Soare, ar fi o limitare, un rău. Însuşi primul Principiu nu e o limitare pentru Absolut?

Filozofia hindusă vă va spune că tot ceea ce există e bun sau rău, potrivit punctului de vedere adoptat.

Din tot ceea ce precede, rezultă că pentru a stabili clasificarea cea mai rudimentară a activităţilor noastre, a Karmei noastre, va trebui să examinăm consecinţele bune sau rele, subiective şi obiective*, în cele trei lumi, fizică, astrală şi mentală. Acest studiu este atît de complex încît nu pot nici măcar visa să-l dezvolt aici.

În rezumat, fiecare fiinţă care acţionează, prin asamblul activităţilor care o constituie, atît asupra ei însăşi cît şi asupra ambianţei sale, modifică neîncetat şi pe una şi pe cealaltă. Propria sa natură şi împrejurările care o înconjoară sînt determinate de către ea. Omul nu are de blamat sau de lăudat pe altcineva decît pe sine, căci el însuşi îşi face propriul său destin. Totul este guvernat de către universala lege a dreptăţii.

Şi această lege perfectă este în mod esenţial identică** cu Stăpînul şi Domnul universului, căci El dă omului după faptele lui . Nu vă amăgiţi, Dumnezeu nu se lasă

---

* Adică efectele activităţii asupra noastră pe de o parte, şi pe de altă parte, asupra lumii care ne înconjoară.

** Identitatea Legii şi a Fiinţei va fi stabilită în conferinţa a VIII a

batjocorit: căci ce va semăna omul aceea va şi secera . Nimic nu e mai adevărat, noi înşine ne făurim soarta noastră, viaţa noastră se desfăşoară după urzeala făcută de propriile noastre mîini. Starea în care sîntem nu vine nici din întîmplare, nici din capriciile unui Dumnezeu meschin şi gelos, arbitrar creat după chipul nostru. Daţi-vă seama de aceasta şi veţi fi oameni! Din cerşetori cum sînteţi, veţi deveni cetăţeni ai universului. Recunoaşteţi că viitorul vostru e în mîinile voastre: sînteţi liberi de a-l edifica cum vă va plăcea. "Dacă sufăr azi, e fiindcă în trecut am violat legea. Singur sînt de blamat: cu calm şi curaj voi face faţă tuturor aparentelor nedreptăţi de care sufăr". Iată limbajul unui om care a înţeles situaţia sa. El îşi urmează drumul cu fruntea sus, răbdător faţă de prezent, fruct al trecutului fatal, plin de speranţă şi de încredere în liberul viitor pe care şi-l pregăteşte.

Omul depinzînd de el însuşi, sigur de el însuşi, răbdător şi curajos: iată rezultatul înţelegerii sănătoase a Karmei. Ne rămîne de văzut, în viitoarea noastră reuniune, pentru ce e legat omul de Karma şi cum îşi poate cuceri treptat libertatea.

**** Iov, 34, 11.

* Sf. Pavel, (Galat. 6.7).

VIII

KARMA

(urmare)

Am căutat să vă fac a înţelege că totul, în natura noastră intimă precum şi în împrejurările care ne înconjoară, e rezultatul Karmei noastre, a activităţii noastre. Iată acum o lege care vă va permite să înţelegeţi mai bine funcţionarea Karmei în evoluţia umană.

Tendinţa naturală a oricărei cauze (sau oricărei activităţi) e de a-şi produce imediat efectul său. Dacă fac un gest cu mîna, undele vibratorii pusc· în mişcare de jur împrejur, tind să afecteze într-o clipă toate fiinţele. Singură rezistenţa mediului (rezistenţă care implică o activitate sau cauză contrară) împiedică realizarea imediată. Cauzele tind deci să-şi producă imediat efectele lor, dar nu reuşesc totdeauna; de unde am putea crede că momentul actual purcede numai din momentul precedent. Aşa ar fi de fapt cazul, dacă noi nu am produce în orice moment cauze contradictorii, care, logic nu-şi pot produce efectele lor în acelaşi timp. Dacă introduc mîna mea goală în foc, voi fi ars imediat. Dar dacă mă îngrijesc s-o ung mai dinainte cu o substanţă apărătoare (ca sucul unor plante din India), mîna mea nu va arde imediat: va trebui mai întîi ca unsoarea apărătoare să fie descompusă de

căldură. Deci efectul oricărei cauze trebuie normal să fie imediat: dar el e întîrziat dacă mai e în joc o cauză contradictorie.

Această lege se manifestă în decursul întregii noastre vieți. Fără răgaz, noi acumulăm cauze care tind totdeauna să ne înlănțuie producîndu-și efectele lor de îndată ce ocazia se prezintă pentru aceasta. Dar atît de contradictorii sînt activitățile noastre, că abia dacă unele rare acțiuni se armonizează cîteodată în noi. Adunăm deci, în decursul existențelor noastre, sumedenie de cauze ale căror efecte nu se pot realiza încă. Aceste cauze constituie ceea ce am putea numi tehnic "Karma acumulată" (in sanscrită: *sanchita karma*, karma latentă).

Din contră, Karma ale cărei efecte se manifestă actual în natura noastră, în caracterul nostru, în împrejurările noastre, etc., va lua numele de "Karma activă" sau "matură" (*prarabdha karma*). Această porțiune a Karmei noastre determină orientarea vieții noastre prezente și vom vedea mai departe cum se face selecția.

În fine, Karma nouă, pe care o produc în fiece moment diversele noastre activități, ar putea să se numească "Karma născîndă" (*kriyamana karma*). După cum e compatibilă sau nu cu activitățile noastre prezente, ea se distribuie în una sau alta din cele două categorii precedente.

* Exemplele sînt nenumărate, le întîlnim la fiecare pas. Astfel germinarea grăunțelor este întîrziată, în climatele noastre, de către zăpezile și înghețurile iernii. Se fac de obicei două recolte anuale în țările unde nu este iarnă.

** Această Karmă reprezintă *puterea creatoare* a omului, garanția libertății sale. Se va vedea mai departe cum, prin activitățile sale conștient dirijate, discipolul poate modifica *destinul* său (praradha) pînă îl anulează complet. El poate deasemenea să aducă în activitate Karma sa *latentă* (sanchita) și să se achite în cîteva scurte încarnări de datoria care fără aceasta l-ar fi readus pe pămînt timp de nenumărate veacuri.

Noi trăim deci sub influenţa unui dublu ansamblu de Karma: unul aşteptînd în umbră ocazia de a se manifesta, altul producîndu-şi în prezent efectele sale. Se concepe acum că, Karma acumulată poate să se raporteze de la o viaţă la alta din lipsă de ocazie şi să rămînă latentă chiar în timpul multor întrupări pentru a rodi în fine, ca grăunţele găsite în sarcofagele egiptene, de îndată ce sînt puse în condiţii prielnice.

Numai în această vastă rezervă* trebuie alese cauzele destinate a guverna o încarnare particulară; cauze care, pentru a se putea manifesta împreună în existenţa care se pregăteşte, trebuie evident să nu fie mutual exclusive.

Cine va face deci această selecţie? Puteri pe care putem să le numim, dacă termenul vă place, legi selective. In fiecare moment, în natură, observăm legi analoage. Plantaţi un arbore şi înconjuraţi-l cu tot felul de ingrediente: arborele nu va alege din această masă decît ceea ce convine creşterii şi constituţiei sale; restul va fi înlăturat. Veţi vedea că tot timpul acolo unde există viaţă, există selecţie. Dar viaţa e peste tot şi în tot, viaţă sub diferite forme fără îndoială, dar tot timpul guvernată de legi selective. Omul nu face excepţie.

Ei bine, aceste legi pot de asemenea fi considerate ca agenţi, fiinţe, sau *domni subiectivi*. Căci între lege şi fiinţa care îi este agent; nu există nici o diferenţă esenţială. Nu puteţi şti nimic despre o lege, decît că ea e un mod de activitate metodică.

* Să nu uităm de-a adăuga, la această rezervă, Karma acumulată de către fiinţă într-o perioadă care urmează după fiecare moarte fizică. Acesta este un factor dintre cei mai importanţi, pentru că, prin activităţile sale pe plan mental şi astral, omul transmută în aptitudini bune şi rele sforţările spirituale şi dorinţele egoiste chiar ale existenţei sale terestre. (Am văzut că se poate produce *Karma nouă* cînd şederea pe planul astral este prelungită prin mijloace anormale).

Gîndiţi-vă la o lege oarecare; nu o puteţi concepe decît sub formă de acţiune. Dar am văzut că acţiunea implică totdeauna un agent, o fiinţă. *Acelaşi obiect* ne apare ca *acţiune* (Karma) sau ca o *fiinţă* potrivit punctului de vedere în care ne aşezăm.

Cine dintre dumneavoastră mă cunoaşte? Cînd vă vorbesc, simţurile vă sînt afectate de către un ansamblu de activităţi al căror efect e numit de voi: sunet, culoare, etc. Care din aceste impresii sînt eu însumi? În mine, ca în universul întreg, nu percepeţi niciodată decît un ansamblu de activităţi ordonate, nu percepeţi decît o *lege*. Peste tot fiinţa vă scapă, afară de în *voi înşivă*. Dacă în cazul meu, conchideţi, prin analogie, existenţa unei *fiinţe*, ce drept aveţi, în celelalte cazuri să conchideţi altfel? Legile naturii nu sînt din punctul vostru de vedere decît activităţi metodice, o ştiu bine; dar dacă le luaţi în ansamblul lor, dacă încercaţi să vă situaţi în punctul lor de vedere subiectiv, aţi putea pe drept să le consideraţi ca *fiinţe*. *Legea universală şi Fiinţa universală sînt una.*

Ca toate celelate legi, legile selecţiei karmice sînt, subiectiv, fiinţe. In sanscrită, aceste Fiinţe sînt numite în mod colectiv *Lipikas*, adică cei care înregistrează, cei care ţin socotelile universului. Ideea creştină a Fiului pus de-a-dreapta Tatălui, judecînd oamenii potrivit faptelor lor şi repartizînd pe fiecare la locul pe care îl merită, pare a fi un ecou al acestei doctrine. O astfel de fiinţă nu e în adevăr mîna dreaptă a Tatălui, agentul legii, identic legii însăşi, administrator şi vice-rege al universului?

Oricum ar fi, *Lipikas*, sau legile selective, aleg în Karma individului elemente capabile de a se armoniza împreună în aceeaşi încarnare; şi aceste elemente deter-

---

* Exemplu: *Legea* Gravitaţiei nu e concepută decît ca acţiune de atracţie universală.

mină linia după care ființa trebuie să se miște, dacă nu ia nici o inițiativă spontană.

În fiece moment voința omului poate introduce noi factori în ecuația vieții sale, modificînd fără încetare rezultanta Karmei trecute. Aceasta e tocmai diferența esențială dintre regnurile inferioare și om. În regnurile inferioare în care voința individului nu e încă dezvoltată, ființa e irevocabil împinsă pe linia trasată de către activitățile sale anterioare; ea e legată de destin.* Dar voința născîndă a omului ajunge pentru a schimba acest destin în libertate, căci de la apariția sa, ea îi dă facultatea de a modifica în fiece moment direcția ce rezultă din Karma trecută. Cum a spus atît de bine Edgar Poe: "Dumnezeu, înlănțuind strîns natura prin destin, dădu voinței omului libertatea. Omul care nu are voință e necontenit sclavul ursitei, ca animalul".

Întrezărim aici soluția problemei tulburătoare, atît de complexă în aparență, a fatalismului și a liberului arbitru. Opoziția acestor doi termeni nu e decît aparentă, amîndoi sînt relativ adevărați. Necesitatea este partea ființelor

---

* Acei care știu ce se înțelege în mecanică prin "compunerea forțelor" vor înțelege imediat aceasta, destinul este reprezentat prin *rezultanta* tuturor forțelor puse în joc sau încercate de către ființă pînă în clipa prezentă. Dacă nici o nouă forță nu intervine, viața va urma această rezultantă, însă apariția voinței are drept efect de-a face să intre în joc forțe noi, care modifică în fiecare clipă rezultanta "fatală". Înțelepciunea, în sfîrșit, ne luminează: ea ne arată, întrucît ne privește, forțe altădată necunoscute și ne permite o alegere judicioasă a acestor noi forțe, de a schimba radical sensul rezultantei, sau de a o anula complet. Karma care determină o încarnare poate fi considerată ca rezultanta primă, permițind de a prezice viitorul *probabil* al individului, însă această rezultantă va putea fi modificată cu atît mai mult, cu cît individul are mai multă înțelepciune și voință. Există un proverb bine cunoscut astrologilor: "Înțeleptul își conduce steaua; ignorantul este condus de ea".

care nu au voinţă proprie; ele sînt fatal destinate să facă unele lucruri.

Cei care au o voinţă pot modifica mai mult sau mai puţin necesitatea după forţa acestei voinţe şi întrebuinţarea pe care ştiu a o face. În fine, fiinţele în care şi voinţa şi înţelepciunea sînt dezvoltate, acelea sînt complet libere. Astfel, toate soluţiile atît de diverse pe care le poate primi problema sînt adevărate fiecare la locul ei. Există libertate absolută, dar numai pentru omul care cunoaşte adevărul; există libertate relativă pentru acela care şi-a dezvoltat voinţa pînă la un oarecare punct; în fine, există inflexibilul destin care leagă tot ce nu are voinţă.

Înţelegeţi bine aceasta: voinţa voastră crescîndă vă permite să modificaţi, pînă la un oarecare punct, destinul vostru; şi dacă dobîndiţi înţelepciunea, veţi putea anihila complet imensa îngrămădire de Karma, acumulată de voi înşivă în decursul veacurilor, s-o prefaceţi în cenuşă şi să vă eliberaţi, în sfîrşit, de aceste lanţuri care par eterne. *Cunoaşteţi adevărul*, a spus Christos, şi *adevărul vă va face liberi*.

Dar ce este acest adevăr eliberator, dacă nu Unica Realitate, Sat, a cărei identitate, realizată în sine de către fiinţa ajunsă la capătul lungului său pelerinaj, este exprimată în cuvîntul suprem: "Eu sînt ACELA"*.

"În lume nu există decît această Realitate Unică şi eu sînt identic cu Ea; sau în limbaj creştin: "Eu şi Tatăl meu Una sîntem".

Acesta e ultimul adevăr. El a fost admirabil definit, în următorii termeni, de către un mare filozof al Indiei: "Adevărul pe care mii de volume l-au comentat, vreau să-l exprim într-o jumătate de verset: *Brahman, Absolutul, singur e adevărat. Universul pururi schimbător este*

* Sau cine este unit în mod conştient cu Principiul.

nereal; existența lui nu e decît relativă, iar omul, în esența lui, e Dumnezeu. Nimic altceva."

Scopul evoluției este deci pentru om, deplina realizare a *Divinității Sale esențiale*, identificarea ființei sale cu Realitatea Unică. Acesta-i sensul cuvîntului *a cunoaște* pe care îl întrebuințează Christos cînd spune: *Cunoaște-ți adevărul...* .

Suprema unire realizată, omul e definitiv eliberat de legăturile cauzalității; mîntuirea sa e îndeplinită, mîntuire al cărei unic mijloc e această supremă unire. Aceasta a fost învățătura tuturor învățătorilor.

Omenirea urcă spre scopul său într-o sublimă ierarhie, în care libertatea crește în proporția înțelepciunii.

Acestea sînt, scurt rezumate, cele cîteva idei indispensabile pentru înțelegerea Karmei. Singurul adevăr care subzistă totdeauna e inviolabila *lege a cauzalității*.

În ceea ce privește fatalismul, el nu e absolut adevărat; el nu are existență reală decît pentru cei care nu au deloc activitate proprie. Cea mai mică voință ajunge să schimbe orientarea vieții ființei, nu fără lege sau contra legii, ci cu ea și chiar *grație* ei. Dacă evoluția noastră întreagă nu ar fi guvernată de lege, cum am putea noi oare, în toată siguranța, să lucrăm pentru eliberarea noastră? Dacă nu am ști că, din susul în josul scării, atare cauză produce atare efect, cum ne-am putea noi orienta pașii spre locașul păcii eterne? Legea singură ne garantează libertatea. În virtutea legii, cauzele de robie produc robia, dar cînd aceste cauze încetează de a fi produse prin noi, însăși această lege vine infailibil să sfarme lanțurile noastre. Legea este peste tot și în tot. A o nega înseamnă a deschide porțile hazardului. Ori hazard, nu e decît un cuvînt făurit de ignoranță; în vocabularul înțeleptului acest cuvînt niciodată nu a existat.

---

* Cu alți termeni, pe planul Realității, a ști și a fi sînt una.

Urmează de aici că grație legii, grație Karmei, voința și înțelepciunea pot să ne libereze. Dar atunci nu e Karma cea care ne leagă? Nu, desigur; Karma nu e decît roata cauzelor și a efectelor, roată care se învîrtește fără răgaz din dimineața pînă în seara universului. *Cel ce ne leagă de această roată sîntem noi înșine; dorințele noastre sînt lanțurile noastre.* Dorințele noastre sînt gîndiri, forțe care îmbracă în lumea astrală forme reale și tangibile. Aceste forme nu le zăriți, dar acela ai cărui ochi sînt deschiși, le vede lansate spre cele patru unghiuri ale lumii materiale de către aspra voință a omului ambițios.

Deci dorința trebuie suprimată, dacă voim să tăiem legătura care ne ține de roata nașterii și a morții. Dorința nu o putem suprima decît eliminînd total egoismul, noțiunea separativității. "Eu sînt aici, tu ești aici; acest obiect e distinct de noi doi: pentru ca să-l am eu, trebuie să nu-l ai tu..."; de aici se naște invidia, gelozia, toate urile. Eu nu pot dori decît ceea ce e diferit de mine însumi, ceea ce e în afară de ființa mea; și dacă știu că obiectele conștiinței mele sînt în mine și că în mine e esența tuturor lucrurilor, dorința cade de la sine și lanțurile pier.

Eliberarea totală implică înțelepciunea perfectă; pînă cînd această înțelepciune va fi realizată în noi, nu putem decît să orientăm viața noastră potrivit rezultantei cele mai favorabile, lucrînd fără încetare la suprimarea treptată a egoismului, la distrugerea zidului care ne separă de frații noștri și de Dumnezeu. *O viață dezinteresată e condiția absolută a creșterii.* Aici apare vanitatea științei umane, a științei pur intelectuale. Cîți oameni instruiți trec prin viață asemenea "catîrului încărcat cu cărți" de care vorbește poetul hindus! Mînia, ambiția, egoismul, trebuie eliminate dacă năzuiți după înțelepciune; așa veți dezvolta treptat potențialitățile Divine care vor risipi în voi vălul iluziei. "Inima curată străbate Cerul și Infernul", a spus autorul *Imitației*. Nimic nu e mai adevărat. De

asemenea, amintiţi-vă cuvîntul Evangheliei: "Fericiţi cei cu inima curată, că aceia vor vedea pe Dumnezeu." Vai! Cîţi sînt aceia care vin la noi împinşi de ceva mai mult decît simpla curiozitate?

Nu e, printre dumneavoastră, nimeni adus de dorinţa puterilor psihice? şi ambiţioşi de asemenea, de o ambiţie mai subtilă, mai extinsă, mai periculoasă adeseori şi mai ales pentru ei înşişi decît cupiditatea vulgară a omului material! Alţii vin să vadă un om îmbrăcat în alb care le va da pentru cîteva zile un subiect de conversaţie.

Foarte mic e numărul acelora care au ca ideal puritatea vieţii, puritatea caracterului, dezinteresarea absolută. A fi gata la tot pentru a ajuta omenirea fără a visa măcar la propria creştere: aceasta pare aspru multora. Dar dacă, nemulţumiţi numai a auzi cuvîntul filozofiei orientale, veţi voi să o puneţi în practică, această dezinteresare absolută e prima condiţie indispensabilă, cheia de aur fără de care bateţi în van la poarta misterelor. Sînteţi voi gata la această renunţare totală? Dacă nu sînteţi, învăţăturile mele nu sînt pentru voi decît fraze goale, nimic mai mult: ora voastră nu a sosit încă. Dacă mai tîrziu se face lumină în spiritul vostru, poate vă veţi aduce aminte...

Pînă aici am căutat să înţelegem viaţa. Examinarea noastră rapidă ne-a permis să concludem existenţa unei realităţi unice, în afară de care totul nu e decît umbră trecătoare. Omul e în mod esenţial una cu Dumnezeu. Geme acum în mizerie, pentru că e orbit de vălul iluziei. Dar divinitatea sa potenţială se ve revela cînd va fi lepădat iluzia şi se va fi liberat de imensul lanţ al Karmei, lanţ pe care el însuşi l-a făurit în trecut prin acţiunile sale, prin vorbele sale, prin gîndurile sale. Iată scopul. Vom vedea în viitoarea şi ultima noastră prelegere, cum putem lucra conştient la realizarea lui prin organizarea activităţilor noastre.

NOTĂ.

Unele persoane care acceptă doctrina Karmei, dar nu o înţeleg, devin cu inima împietrită. "Dacă acest om suferă, zic ele, e fiindcă a meritat să sufere. Pentru ce să-l ajut?" La aceasta aş putea răspunde că dacă acest om a avut prilejul să fie ajutat de dumneavoastră, e că a meritat să fie ajutat; şi că, dacă conştient aţi lăsat să treacă această ocazie de a-i face binele, v-aţi făcut vinovaţi. Şi totdeauna ne e posibil să ajutăm pe aproapele nostru sa-şi schimbe orientarea vieţii. Dacă nu-i putem aduce ajutor material (şi e preferabil uneori de a nu o face) cel puţin gîndurile noastre pot să-i aducă un sprijin moral care, deşi e invizibil, nu e mai puţin real. Nu pierdeţi niciodată din vedere definiţia binelui şi a răului; nu ajutaţi cu *adevărat* pe semenii voştri decît ajutînd la evoluţia *reală* a fiinţei lor *reale* oricare ar fi de altminteri aparenţele.

În rezumat, *Karma* nu ne dispensează deloc să ajutăm pe semenii noştri, după cum nu ne împiedică să ne ajutăm pe noi înşine.

IX.

CĂRAREA DESĂVÎRŞIRII

Pînă aici am căutat să înţelegem, într-un chip foarte elementar, partea teoretică a acestei vaste filozofii, învăţată de atîtea secole în India. Vom căuta astăzi să ne facem o idee de aplicarea sa practică. V-am spus, începînd acest curs, că filozofia indiană e o ştiinţă experimentală; o repet încă o dată. Înţelepciunea strămoşilor mei nu se aseamănă deloc cu filozofia speculativă a Europei moderne, vast monument de ipoteze intelectuale bazat pe cîteva date adunate numai din planul fizic. La noi, speculaţia nu joacă decît un rol secundar. Convingerea intelectuală îşi are totuşi locul său în filozofia noastră, căci importă mai întîi să concepi probabilitatea logică a teoriilor învăţate. Această convingere este întărită apoi prin mărturia înţelepţilor care au văzut şi verificat prin ei înşişi.

Dar această convingere intelectuală nu e decît o fază preliminară, o introducere la filozofia-înţelepciune a Orientului, care nu începe realmente decît din punctul unde se opreşte filozofia modernă. Căci, dacă noi nu decidem, cu toată dificultatea întreprinderii, să urmăm prin noi înşine calea pe care ne-au devansat aceşti înţelepţi a căror mărturie unanimă a întărit credinţa noastră, sîntem condamnaţi la stagnare perpetuă: "Credinţa fără fapte e într-adevăr o credinţă moartă".

Această credință preliminară, concluzie la studiul ocult schițat în conferințele precedente, se rezumă în cîteva cuvinte:

O singură Realitate în univers; orice lucru existent nu e decît manifestarea fenomenică a acestei realități.

Eul omului, esențial identic cu Acela.

Scopul vieții: realizarea în fapt a acestei identități esențiale.

Mijlocul de a atinge acest scop, iată ceea ce trebuie să ne preocupe astăzi. Chiar definiția însăși a obiectului nostru ajunge să ne indice condiția fără de care nu-l putem realiza.

Aceste trei cuvinte: *progres spre unitate*, ne dau imediat cheia dublă care ne deschide intrarea "căii înguste".

1. *Progres...* Am văzut că legea universală e activitatea (Karma): activitatea e identică ființei. Dacă noi nu putem *exista* fără a acționa, cu atît mai mult nu putem *progresa*. Dacă sîntem aici astăzi, e fiindcă activitățile noastre se armonizează cu acelea ale mediului în care trăim. Pentru a schimba, pentru a ne ridica sau coborî, ne va fi destul să acționăm diferit. "Cine se aseamănă, se adună", spune proverbul: dacă, în mediul în care sîntem, modificăm activitățile noastre potrivit mediului în care dorim să fim, vom fi duși fatal, prin forța lucrurilor, spre acest nou mediu.

Pentru unii, aceasta e un fapt de experiență. De altminteri, părțile ființei noastre se dezvoltă printr-o întrebuințare metodică a activităților noastre și natura noastră morală ascultă de această lege, întocmai ca organizarea noastră mentală sau musculară. Lenevia e stagnare, moarte. Pentru a crește trebuie să fim activi, altă metodă nu exista.

Această credință preliminară, concluzie la studiul ocult schițat în conferințele precedente, se rezumă în cîteva cuvinte:

O singură Realitate în univers; orice lucru existent nu e decît manifestarea fenomenică a acestei realități.

Eul omului, esențial identic cu Acela.

Scopul vieții: realizarea în fapt a acestei identități esențiale.

Mijlocul de a atinge acest scop, iată ceea ce trebuie să ne preocupe astăzi. Chiar definiția însăși a obiectului nostru ajunge să ne indice condiția fără de care nu-l putem realiza.

Aceste trei cuvinte: *progres spre unitate*, ne dau imediat cheia dublă care ne deschide intrarea "căii înguste".

1. *Progres...* Am văzut că legea universală e activitatea (Karma): activitatea e identică ființei. Dacă noi nu putem *exista* fără a acționa, cu atît mai mult nu putem *progresa*. Dacă sîntem aici astăzi, e fiindcă activitățile noastre se armonizează cu acelea ale mediului în care trăim. Pentru a schimba, pentru a ne ridica sau coborî, ne va fi destul să acționăm diferit. "Cine se aseamănă, se adună", spune proverbul: dacă, în mediul în care sîntem, modificăm activitățile noastre potrivit mediului în care dorim să fim, vom fi duși fatal, prin forța lucrurilor, spre acest nou mediu.

Pentru unii, aceasta e un fapt de experiență. De altminteri, părțile ființei noastre se dezvoltă printr-o întrebuințare metodică a activităților noastre și natura noastră morală ascultă de această lege, întocmai ca organizarea noastră mentală sau musculară. Lenevia e stagnare, moarte. Pentru a crește trebuie să fim activi, altă metodă nu există.

2. ... *Spre Unitate* . Diversitatea există pe toate planurile manifestării, şi nu există decît pe aceste planuri. Pentru a merge spre scop, spre Unitate, această diversitate trebuie să dispară; în alţi termeni, trebuie să eliminăm egoismul naturii noastre. O viaţă dezinteresată e deci de asemenea o condiţie absolută a creşterii noastre. Egoismul, instinctul separativităţii, nu va putea niciclnd determina poziţia noastră decît în regiunile diversităţii. Pentru a atinge punctul central, trebuie în mod imperios să renunţăm la această idee de separaţie. Egoismul e cel care produce dorinţa, unul nu merge fără celălalt; şi dorinţa e cea care ne leagă de obiectele separate, care ne ţine, funie puternică, de roata naşterilor şi a morţilor. Dorinţa orbeşte discernămîntul şi ne conduce în această împărăţie a iluziei, unde totul e văzut anapoda, in acest inexplicabil labirint al timpului şi spaţiului, în care orice lucru pare diferit de orice alt lucru.

Dorinţa trebuie deci să fie suprimată dacă vrem să cunoaştem adevărul şi să ne cucerim libertatea.

Iată deci, net rezumată, dubla condiţie a creşterii fiinţei spre perfecţiune: *a creşte prin acţiune — fără egoism, fără dorinţă;* căci egoismul naşte dorinţa şi dorinţa produce suferinţa, tristeţea, tot bagajul mizeriei. Dar egoismul însuşi nu e decît rezultatul *ignoranţei*, ignorării acestui fapt: că nu există în lume decît o singură realitate şi că în mod esenţial "Eu sînt ACELA". — "Tu eşti ACELA", tu biet sclav al iluziilor tale, mort care-ţi plîngi morţii în deşertul vieţii; tu eşti în esenţă Dumnezeu. Dacă ai putea să gravezi în inima ta acest adevăr, vei vedea căzînd de la sine limitările iluzorii care produc tristeţea ta şi suferinţele tale. Ignoranţa ta e cauza egoismului tău; egoismul tău e cauza mizeriei tale. Cînd va fi realizat în tine cuvîntul identităţii, vei putea, Om desăvîrşit, să spui ca şi Christos: "Tatăl meu şi Eu sîntem una". Dacă nu e acesta scopul pe care ţi-l indică învăţătorul,

pentru ce deci vă spune, ţie şi semenilor tăi: "Fiţi desăvîrşiţi precum Tatăl ceresc desăvîrşit este"? Gîndeşti tu deci, că îţi propune imposibilul? Ai îndrăzni tu să spui că e zadarnic cuvîntul său?

Cauza ultimă a tuturor mizeriilor noastre este deci ignoranţa, ignorarea faptului că noi sîntem una cu Totul. Această ignoranţă trebuie să fie suprimată prin expansiunea treptată a conştiinţei noastre; aceasta e ceea ce înţelegem noi prin creşterea omului. Omul nu diferă de animal, animalul de plantă, decît prin gradul de evoluţie a principiului conştient. Divinitatea, identică Ei însăşi, doarme ascunsă în sînul pietrei reci. Treziţi-o pas cu pas şi pe măsură ce va "evolua", neschimbătoare în esenţa sa, dar *manifestîndu- se* din ce în ce mai mult prin *vehicule* din ce în ce mai perfecte, veţi vedea piatra transformîndu-se în plantă, planta în animal, animalul în om, omul în fine în înger, în Învăţător, în Christos. Şi sublima ierarhie se continuă dincolo de orice concepţie ce ar putea fi prinsă de meschinele noastre inteligenţe, pînă la tronul negrăitei Divinităţi total *manifestate*. Astfel, de la un capăt la altul creşterea nu este altceva decît eliberarea treptată, dezvoltarea Puterii Divine în întregime, latentă în orice formă creată. Aceasta e semnificaţia termenului "evoluţie". Şi această *evoluţie* nu e decît continuarea logică, a celui de al doilea act al creţiei divine, rezultatul necesar *involuţiei* prin care "Cuvîntul trup s-a făcut", prin care Fiinţa Unică şi universală s-a înfăşurat în chip tainic pînă a produce această supremă iluzie: *planul fizic.(8)*

Şi această eliberare, această evoluţie, pe toate treptele scării, e produsă de activitate. Acţiunea şi reacţiunea provoacă manifestarea a tot ce există latent în fiinţă. Chiar simţurile noastre, nu s-au dezvoltat prin acţiunea puterilor exterioare asupra noastră? Ştiinţa admite că funcţia creează organul; cînd funcţia încetează, organul se atrofiază; martori sînt peştii orbi din lacurile subterane

ale Americii. Activitatea e deci indispensabilă, şi pentru că recunoaştem că orice creştere *ulterioară*, superioară stării noastre de oameni individuali, trebuie să tindă, nu spre diversitate, ca în regnurile inferioare , ci spre unitate, această activitate trebuie în mod necesar să coexiste cu distrugerea egoismului şi a dorinţei care îi e consecinţa. Deci acestea sînt cele două elemente pe care trebuie să le combinăm în natura noastră; elemente care par contradictorii la prima vedere, pentru că cea mai mare parte a oamenilor nu sînt îndemnaţi la activitate decît de dorinţă, şi suprimarea în ei a motorului esenţial, echivalează precis cu încetarea oricărei activităţi proprii. Această antinomie trebuie totuşi să fie rezolvată, sub sancţiunea renunţării la orice extensiune a conştiinţei omeneşti în regnurile transcedente ale universului. În proporţia în care veţi şti să mînuiţi această cheie dublă a înţelepciunii, veţi creşte ca o floare sub mîngîierile soarelui, fără a avea măcar gîndul creşterii. Acesta e primul pas al oricărui învăţămînt practic. Dacă voiţi să verificaţi prin voi înşivă realitatea lumii transcendente, trebuie să vă dezvoltaţi conştiinţa, să transferaţi treptat starea voastră conştientă în principiile din ce în ce mai înalte din care se compune natura noastră atît de complexă; şi pentru aceasta trebuie , rămînînd totuşi deplin activi, să vă purificaţi în întregime de orice pată a egoismului. "Fericiţi cei cu inima curată, spune Christos, că aceia vor vedea pe Dumnezeu". Nimic mai adevărat; nici o sforţare nu poate fi desigur încercată dacă acest prim pas, *purificarea*, sau distrugerea egoismului, nu este îndeplinită. E un punct asupra căruia nu voi înceta să insist, chiar dacă ar trebui

* Egoismul este necesar, îşi are locul său, ca orice lucru de altfel. Datorită lui este formată individualitatea omenească, extrema limită a diferenţierii. Această limită atinsă, egoismul trebuie eliminat, căci el nu mai are rost să existe. Din bine, cum era, devine un rău, un obstacol pentru evoluţia ulterioară a fiinţei.

să mă repet de o sută de ori. Găsesc peste tot oameni care doresc creşterea, care voiesc să vadă lucrurile hiperfizice şi să pipăie ca realităţi tangibile adevărurile transcendente ale universului. Foarte bine; dar ei par să-şi închipuie că vor obţine toate acestea într-o zi sau două, prin vreun procedeu misterios... E o eroare deplorabilă. Fără purificarea prealabilă, nu veţi putea cunoaşte nimic din regnurile superioare ale naturii.

Mă înşel: veţi putea prea bine lua contact pînă la un anumit punct cu lumea astrală; dar un şarlatan oarecare poate face la fel. Cu toate puterile voastre psihice nu veţi putea valora mai mult decît simplul jongleur al Indiei, care merge din stradă în stradă arătîndu-şi scamatoriile sale. Filozof nu puteţi fi, pînă nu vă *purificaţi* natura voastră prin activitate dezinteresată, prin distrugerea egoismului. Căci voi doriţi să cunoaşteţi ultimul principiu, unitatea primă şi ultimă; şi această unitate este inaccesibilă fiinţei în care subzistă cea mai mică noţiune de separativitate. Unitatea este pe planul Atmic; pe toate celelalte planuri domneşte diversitatea. Cum vreţi să atingeţi unitatea fără a elimina din natura voastră tot ceea ce vă separă de celelalte fiinţe?

Astfel, dezinteresarea se impune discipolului, nu pentru raţiuni de vagă sentimentalitate, ci ca o necesitate riguroasă şi ştiinţifică. Amintiţi-vă comparatia matematică pe care am adoptat-o într-o conferinţă anterioară. Ca razele de lumină provin fiinţele din soarele central unic. Atîta timp cît ele sînt în afară de centru, pe una din circumferinţe, au noţiunea unei raze separate ce se leagă de centru. Dar dacă voiesc să atingă însuşi centrul, ele trebuie să renunţe la orice idee de separare, pentru că în centru toate razele converg, pentru că în centru toate fiinţele sînt una.

Dacă profund pătrunşi de această idee de unitate ne vom continua în lume existenţa noastră activă, vom vedea

starea noastră conştientă înălţîndu-se treptat, pînă la lumea astrală ale cărei obiecte ne devin din ce în ce mai clar perceptibile. Apoi, pe măsură ce ne exercităm puterile noastre de activitate dezinteresată, conştiinţa noastră se ridică succesiv în planurile Manasului inferior şi superior. Pe acest din urmă plan (Manas superior) începem să percepem *abstracţiunile* de neînchipuit, drept obiective pentru conştiinţa noastră normală. Pe acest plan *triunghiularitatea*, care se manifestă aici jos, prin toate triunghiurile diferite pe care le putem concepe, ne apare ca un obiect unic şi distinct. De aceea acest plan e numit în sanscrită *Arupa*, "fără formă", pentru că aici există *arhetipurile*, ideile abstracte care se manifestă pe urmă sub toate formele concrete ale planurilor inferioare. Trecem apoi conştient în planul Buddhic, sau lumea spirituală, unde avem perceperea simultană a uniunii şi a separării; e o stare imposibil de descris, stare de nespusă beatitudine, în care noţiunile de Unitate şi Individualitate subzistă laolaltă, unde noi sîntem în acelaşi timp noi înşine şi tot ceea ce există. Pe acest plan omenirea, încă divizată pe planul Manasic superior, există ca un tot unic. Aici e baza reală şi palpabilă a *fraternităţii* umane, cheia solidarităţii noastre. Cînd în fine conştiinţa noastră se ridică în planul Nirvanic, în planul Maha Atma, sîntem, în mod identic, inima şi centrul oricărei fiinţe şi oricărui lucru: sîntem definitiv eliberaţi de iluzia dublă a timpului şi a spaţiului, iluzie care nu poate exista decît pe planurile pluralităţii.

Această ascensiune a conştiinţei noastre nu e posibilă, o repet, decît printr-o *activitate pură, ferită de orice egoism.*

Purificarea e primul pas fără de care e mai mult decît inutil de a vorbi de gînduri superioare, de înţelepciune adevărată. Puteţi, desigur, să citiţi intelectual multe cărţi, să produceţi multe opere şi să deveniţi un obiect de

admirație pentru intelectul uman; dar, dacă nu veți elimina egoismul, niciodată nu veți avea înțelepciunea.

·Rămîne de văzut cum vom reuși să combinăm puritatea absolută, absența dorinței și a egoismului, cu activitatea necesară creșterii. Căci am spus-o, mulți inși, văzînd oamenii din jurul lor mișcați aproape exclusiv de către dorințele lor, nu concep la prima vedere, posibilitatea acestei împăcări. Admit că problema trebuie să rămînă încă multă vreme insolubilă pentru acei care aparțin "celeilalte" părți din omenire, atît de elocvent numită "cei morți" de unii mistici. Dar pentru cel ce caută înțelepciunea, pentru cel ce vrea să se apropie de filozofia transcendentă, e posibil să fie perfect activ renunțînd la toată dorința.

Pentru aceasta, două metode principale ni se oferă: două drumuri, două cărări, cum spun misticii hinduși:

I. Cărarea cunoașterii abstracte;

II. Cărarea devoțiunii concrete.

Aceste două cărări duc, deopotrivă, la purificare. Amîndouă sînt clar indicate de către Preafericitul Krishna în Bhagavad Gita * .

I. Să luăm în primul rînd *cărarea cunoașterii abstracte*. Să ne reamintim aici că cosmosul e un ansamblu de activități organizate. Toată diversitatea universului manifestat nu consistă decît în *nume și formă*, sau mai bine, în *Karma*, sau *activitate*, manifestîndu-se în nume, în formă. Cum v-am spus, analizați un obiect oarecare: nu veți găsi în el decît un ansamblu de activități care vă apar sub o formă numită obiectul vostru și căruia îi atribuiți

* Recomandăm cu toată căldura studiul Bhagavad-Gitei. Deși înțelegerea totală a acestui cînt sacru nu este accesibilă tuturora și cea mai mare parte din traduceri sînt imperfecte, acțiunea fără egoism este pretutindeni indicată ca mijloc de a ajunge la pacea supremă.

un nume*. Nimic altceva decît aceasta în întreg universul.

Dacă ne dăm socoteală precis de faptul că universul este un ansamblu armonic de activităţi, că orice lucru depinde de orice alt lucru, vom ajunge uşor să conchidem că activităţile noastre trebuie să fie în armonie cu acelea ale universului, dacă voim să subzistăm ca parte a acestui univers şi să ne păstrăm existenţa. Eul nostru nu este decît un ansamblu specializat şi complex de activităţi, ocupînd un loc particular în ansamblul general al activităţii cosmice. Şi pentru a subzista, activităţile speciale care constituie eul nostru trebuie să fie în armonie cu activitatea generală a universului. Cu alţi termeni, legea fiinţei noastre trebuie să se conformeze legii universale.

O comparaţie foarte simplă, pe care am indicat-o în altă parte, vă va ajuta să înţelegeţi lucrul acesta. E suficient a considera evoluţia universală din punct de vedere muzical, concepţie de o justeţe perfectă, după cum am văzut. Individul poate atunci să fie privit ca nefiind decît un instrument particular în imensa orchestră a universului. Toate mişcările noastre produc un *sunet* real, cu toate că scapă simţurilor noastre *fizice*. Şi acest sunet individual trebuie să se armonizeze cu sunetul universal, sub pedeapsa de a fi un agent de discordie sau de disonanţă şi de a fi condamnat, ca atare, la dispariţie. Dacă concepem net această idee a ierarhiei organice a universului, oricare ar fi punctul de vedere

* Adică atunci cînd vă formaţi o idee, în realitate, nume şi formă sînt una din numirile ce servesc să arate dualitatea universală a universului manifestat (spirit-materie, viaţă-corp etc.), dualitate care nu încetează decît în clipa pralayei cînd totul intră în sîn

adoptat, urmează logic că trebuie să trăim în armonie cu acest rest.

Filozoful caută deci să recunoască poziția sa în univers, poziție determinată în activitatea universală, de activitatea sa individuală, sau Karma sa. "Locul meu este aici, își zice el, pentru că sînt aici. Să vedem care sînt activitățile de desfășurat, operele de îndeplinit pentru a menține, în poziția mea actuală, armonia cosmosului, în punctul pe care îl ocup". Și atunci el va lucra fără a se gîndi la *eu*, și aceasta, pornind dintr-un punct de vedere pur abstract.

"Să se armonizeze deci acest microcosm, acest mic ansamblu de activități numit *eu*, cu macrocosmul, cu marele ansamblu de activități din care el nu e decît un element component. Să nu rămînă leneș, în timp ce întreg universul freamătă, ci să lucreze totdeauna armonic, în echilibru cu mediul în care se află". Înțeleptul poate realiza astfel perfecta abnegație: dorințele ființei separate nu mai există pentru el, căci el nu cunoaște decît legea de armonie universală, identică, după cum vom vedea, "Voința Tatălui".

Dar nu trebuie să ascundem dificultatea lucrului înfățișat din acest punct de vedere abstract. Toate aceste idei generale par vagi celor mai mulți. Abstracțiunea nu are nici o înriurire asupra voinței obișnuite, ea nu o poate stimula. De cele mai multe ori, omul "cu idei generale" nu e decît un frazeur; nu se găsesc la el decît vorbe sonore și goale; acțiune, deloc. Există totuși inși care muncesc serios din acest punct de vedere abstract, dar ei sînt rari. Majorității oamenilor îi trebuie ca mobil un ideal concret; și un astfel de ideal este inadins acordat celor care urmează cărarea devoțiunii.

II. Această *cărare a devoţiunii* a fost net trasată în lumea occidentală prin învăţătura lui Christos. Creştinismul e în mod esenţial devoţional.

Am văzut cum unul şi acelaşi lucru poate fi considerat din două puncte de vedere diferite, în mod obiectiv şi în mod subiectiv, ca *lege şi ca fiinţă*. Universul întreg poate fi considerat din punct de vedere abstract, ca *lege (Karma)*; din punct de vedere concret ca *fiinţă* universală, agent al legii pe care o manifestă.

Şi notaţi bine că *lucrul* considerat este identic în cele două cazuri: numai punctul de vedere diferă. Dacă vă daţi bine seama de aceasta, veţi vedea că între religiile cele mai opuse în aparenţă, nu există deloc diferenţă esenţială. Forma esenţial abstractă se găseşte în Buddhism. Forma esenţial concretă, devoţională, este învăţată de către Creştinism. *Legea* singură de o parte; de cealaltă *Creatorul* şi voinţa sa atotputernică. *Brahmanismul*, înţeles bine, combină una şi alta; el vă arată că amîndouă au dreptate: pentru ce atîta discuţie? E ceea ce învaţă Krishna în Bhagavad Gita (XII, 2-7):

— Aceia a căror gîndire e fixată asupră-Mi şi care, totdeauna armonizaţi, Mă adoră, înzestraţi cu suprema credinţă, aceia, după părerea Mea, sînt cei mai înaintaţi în Yoga;

— Aceia care adoră pe cel Indestructibil, cel Invizibil, cel Nemanifestat, Omniprezent, de Negîndit, Imuabil, Etern;

— Cu simţurile lor stăpînite prin renunţare, cu judecata lor totdeauna echilibrată, nedorind decît bunăstarea tuturor fiinţelor, aceia de asemenea vin la Mine.

— Mai mare este dificultatea pentru acei a căror gîndire e fixată asupra Celui Nemanifestat; căci pentru omul în trup, *cărarea Celui Nemanifestat e greu de urmat.*

— Dar acei, în adevăr, care renunță la orice acțiune în Mine, și fac din Mine scopul lor suprem, acei a căror devoțiune meditează numai asupra Mea, fără nici un alt ideal.

— Pe aceia, o Partha(Arjuna), nu întîrzii deloc să-i scap din oceanul morții și al existenței(condiționate)...

Divinul învățător ne-o spune clar. Un scop *Unic* și două căi pentru a-l atinge: de o parte, cărarea *abstracțiunii* dificilă și anevoioasă, pentru micul număr; de alta, cărarea *devoțiunii,* deschisă oricărui om de inimă. Și aceastā metodă devoțională nu zice niciciînd: "Legea", ci zice "Domnul". Peste tot entități: Legea supremă devine "Tatăl"; Karma este augusta și nepătrunsa sa voință; apoi vine Fiul, Mama, Sfîntul Duh, Spiritele dinaintea Tronului, Arhanghelii, Îngerii. Ori, din punct de vedere abstract, toate aceste *ființe, fără a schimba ceva,* nu sînt decît diversele aspecte ale *activității universale.*

Metoda devoțională are deci mari avantaje, căci propune inimii umane, în locul unei legi aride și abstracte, concepții tangibile, oferind astfel punerii în lucru a activităților sale dezinteresate o bază mai solidă și mai sigură.

* Pentru Divinul Krishna, *a renunța* la acțiune, nu înseamnă *a înceta să acționezi*; ci de a înceta să acționezi *pentru tine,* acționînd fie pentru *Universal,* fie pentru *El*(Logosul) (versetele 4 și 6 citate). Aceasta înseamnă în deosebi de-a înceta *de a dori,* căci: "Oricine, restringînd organele acțiunii rîvnește în gîndul său obiectele simțurilor, acest neghiob, o Arjuna, merită titlul de ipocrit. Însă acela care, stăpînind simțurile prin voință, îndeplinește *Yoga prin acțiune,* fără atașare la obiectele simțurilor, acela este cu adevărat demn." "*Acționează* deci cu sinceritate, căci *acțiunea este superioară neacțiunii:* inactiv, chiar ființarea ta fizică ar fi imposibilă." (Id. III, 6 – 8)

Mai întîi, în locul Karmei, avem un Dumnezeu personal: acesta e perfect pentru că, considerată subiectiv, Karma e tot așa de conștientă ca dumneavoastră și ca mine. Apoi avem "Fiul lui Dumnezeu" întrupat, cea mai înaltă manifestare a Divinității. Una sub formă umană. Toți sîntem manifestări ale Divinității, pentru că, în Universul întreg, nu e nimic altceva decît ACELA. Singur *gradul* manifestării variază după *forma* ce se manifestă. Și forma cea mai înaltă care poate exista pe planul fizic, aceea în care unicul se revelează cel mai mult, e forma *Omului desăvîrșit*, a lui *Christos*, *a Fiului lui Dumnezeu*, sau, cum ar spune hindusul, a lui *Mahatma*, *a învățătorului*. Aceasta e ființa pe care religia devoțională ne-o oferă ca intermediar între Om și Dumnezeu, intermediar nu fictiv și simbolic, ci științificește *real*, căci omul a cărui conștiință atinge planul *Atma*, este identificat cu Divinitatea. *Învățătorul* este Acela ce Este în inima a tot ce există. El, cel *Identic*, are singur dreptul de a spune: "Eu sînt ACELA. Tatăl meu și Eu Una sîntem".

"*Eu sînt calea...*" Prin acest Om-Dumnezeu, prin acest ideal sublim, religia devoțională ne va conduce la aceeași activitate dezinteresată, liberatoare, pe care o realiza adineaori înțeleptul pe cărarea abstracțiunii, consacrîndu-se ordinei, binelui impersonal, armoniei universale. *Consacrați-vă învățătorului*, ne spune devoțiunea. Și dacă știm ce este învățătorul, fie că forma sa poartă numele de Buddha, Krishna sau Iisus, știm unde duce el, căci Identicul sub toate aspectele sale diverse nu ne poate conduce decît la cel Unic. "Veniți la Mine, spune Christos... Nimeni nu ajunge la Tatăl decît prin Mine. — Pentru ce îmi spuneți: Arată-ne pe Tatăl ? Cel ce m-a văzut, a

---

* Sensul pe care-l dăm noi cuvîntului *învățător* este așa de limpede definit prin ceea ce urmează, încît ar fi zadarnic să mai insistăm.

văzut pe Tatăl meu". Prin Omul-Dumnezeu toți ajung la viață.

"În numele lui Iisus Christos Domnul nostru", așa se termină toate rugăciunile voastre liturgice. Puțini se opresc pentru a reflecta la sensul acestei constante meditații, expresia unui mare și profund adevăr. Religia ne ordonă să ne consacrăm unei ființe concrete, asemănătoare nouă în aspectul său uman. Rezultatul e că aproape toți pot concepe un astfel de Om, exaltare perfectă a omului imperfect, pe cînd puțini sînt în stare să înțeleagă o simplă lege abstractă. Iată de ce religia, propunînd oamenilor imitarea unei astfel de ființe, deschide drumul multora, care, fără ea, ar rămîne mult timp încă în întuneric. Și veți vedea că devotîndu-se, consacrîndu-se serviciului lui Christos, al lui Buddha, al învățătorului, oricare ar fi, credinciosul elimină treptat egoismul. El nu mai lucrează pentru sine, nu se mai gîndește la sine. Zi și noapte e activ de dragul idealului său divin. Și lucrînd astfel, lucrează infailibil, fără a se gîndi la aceasta, pentru Dumnezeu însuși, pentru Cel Unic, Cel Universal. Căci omul desăvîrșit, Christos, Buddha sau Krishna, nu are alte interese în viața sa decît interesele cosmosului, nici o altă voință decît "Voința Tatălui".

Dacă sînteți reprezentantul unei cauze care vă e scumpă, cu care v-ați identificat, neavînd alt interes în lume, nu e evident că o persoană care vi se consacră fără rezervă, servește cauza voastră servindu-vă pe voi, și o servește poate mai bine decît ar putea-o face vreodată lucrînd independent ? Urmînd cărarea devoțiunii lucrăm deci totdeauna pentru Cauza Universală, pentru Dumnezeu, dar printr-un ideal concret. Și acest ideal e accesibil tuturor; e ușor a nu pierde niciodată din vedere o singură clipă pe dumnezeiescul învățător, pe cel mai scump *prieten* al inimii credincioase. Nu cu bucuria în suflet vă dați osteneală a servi pe cel mai scump prieten

al vostru? Sarcina cea mai grea nu devine ea uşoară? Astfel, viaţa discipolului iubitor e o viaţă de lucru şi de fericire: zi şi noapte lucrează fără a se gîndi la oboseală; zi şi noapte se devotează, fără a-şi păta vreodată sufletul gîndindu-se la sine. Activitatea ajută creşterii sale, dezinteresul purifică inima sa, iată realizată dubla condiţie care adineauri ne părea atît de dificil de îndeplinit.

Acesta e secretul dezvoltării Eului prin metoda devoţiunii concrete. Cărarea abstracţiunii este destinată micului număr. Cea mai mare parte a omenirii să se consacre unui învăţător desăvîrşit. Că acesta este Christos, Buddha, Krishna, nu importă, căci toţi învăţătorii sînt UNA pe planul unde diversitatea dispare. Acei care-şi zic discipolii lor pe pămînt pot purta în mînă fierul şi focul şi să se extermine reciproc; încă o dată, nu importă: pacea lumilor spirituale nu ar putea fi tulburată prin fanatismul şi discordiile lor.

Am căutat să vă arăt în această seară cele două puncte de vedere principale în care se poate cineva aşeza pentru a realiza practic *activitatea dezinteresată*, care substituie intereselor noastre personale interesele universului şi ne conduce treptat spre identificarea cu acest universal şi spre eliberarea finală. Această metodă de purificare este numită, în sanscrită, Karma Yoga, de la Karma — activitate, şi *Yoga* — aplicaţie, antrenament, unire. Karma Yoga elimină egoismul, oricare ar fi punctul de vedere, abstract sau concret, din care aţi practica-o. Rezultatul e ceea ce am numit *purificare*. E prima etapă a omului pe cărarea perfecţiunii.

De aici trebuie să înceapă acei care vor să verifice prin ei înşişi realitatea lumilor transcendente. Înainte de a fi îndeplinit acest prim pas, e inutil a vorbi despre altceva: "Căutaţi mai întîi Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Sa; şi toate celelalte vi se vor adăuga vouă".

Şi această activitate dezinteresată e într-adevăr cheia fericirii în această viaţă pămîntească. Ea calmează şi întăreşte spiritul nostru. A gîndi la sine e cea mai teribilă din distracţiuni. Atît timp cît acest rezultat nu e cîştigat, meditaţia nu poate da roadele sale; numai în spiritul calm şi paşnic se revelează adevărul şi acest calm perfect nu poate fi mai bine atins decît lucrînd potrivit ideii pe care am căutat să vă fac a o înţelege.

Iar cei care voiesc să meargă mai departe, cînd va veni timpul, li se vor preda anumite metode de meditaţie. Pentru moment, nu serveşte la nimic să vorbim despre ele. Să înceapă prin a-şi reglementa activităţile lor. Să-şi dea seama de faptul că sînt puşi aici de către Domnii Karmei sau de Voinţa Divină (nu importă numele) şi că ei sînţ puşi aici pentru că au o datorie de împlinit. Această datorie poate fi banală, trivială, penibilă; dar e datoria lor: s-o împlinească cu o inimă voioasă. Făcîndu-şi astfel datoria lor către învăţător, sau către Dumnezeu, sau către univers, ei vor creşte, fără a se gîndi la creştere, pînă la punctul unde vălurile incep a cădea de la sine. Aceasta e singura cale sigură: *datoria* înainte de toate, datoria fără gîndirea de "sine". În modul acesta, omul care nu are timp să citească o singură carte în viaţa sa, va creşte mai repede şi mai armonios decît acela care studiază fără răgaz, cu gîndul egoist de a creşte.

Căci numai prin suprimarea *egoismului* putem îndepărta vălurile limitării. Eruditul egoist e foarte depărtat de adevăr, pe cînd omul simplu care nu are ocazia să citească, dar care face tot ceea ce trebuie fără a se gîndi vreodată la sine, poate fi pe însăşi pragul Divinităţii. Înţelegeţi bine această idee şi puneţi-vă pe lucru pentru a o realiza în viaţa voastră. E primul pas spre verificarea sublimelor învăţăminte ale filozofilor Indiei. De altfel, dacă nu sînteţi dispuşi să luaţi plini de curaj această hotărîre, orice instrucţie ulterioară vă va fi fără de folos.

NOTE ŞI COMENTARII

(1) Veda şi Vedanta: termenul Veda înseamnă cunoaştere (de la radicalul sanscrit Vid — a vedea).

Vedele sînt cele mai vechi scripturi sacre indiene. Tradiţia indiană le consideră ca o expresie a logosului divin, o realitate sacră şi absolută, cu toate că aceeaşi tradiţie dă numele unor autori ai imnurilor vedice (Sergiu Al. George — vezi bibliografia sumară).

Aceste scrieri sînt alcătuite din patru cărţi: venerabila carte a imnurilor, *Rig Veda*, cea mai veche mărturie scrisă de limbă sanscrită; *Sama Veda*, care cuprinde cîntece de ritual; *Yajur Veda*, cu formule şi reguli de sacrificii şi *Atharva Veda*, carte de vrăji şi incantaţii magice. Ulterior li s-au adăugat *Upanişadele* (sau "cărţile secrete") care de fapt reprezintă comentariile Vedelor.

Suma acestor Vede stă la baza brahmanismului şi hinduismului, precum şi a doctrinelor ortodoxe de filozofie indiană, între care cea mai relevantă pentru noi este *Vedanta*.

Vedanta (în sanscrită "desăvîrşirea Vedelor") este o doctrină indiană idealist obiectivă, întemeiată în sec al IV-lea î.e.n. de Badarayana, avînd ca temei Upanişadele pe care s-a eşafodat filozofia brahmanismului şi mai apoi a hinduismului.

(2) Doctrina Teozofică elaborată de **Societatea de Teozofie** pretinde că însumează înţelepciunea care rezultă din studiul evoluţiei vieţii şi a formei, studiu ce se efectuează din timpuri imemoriale de către cercetători dotaţi cu aptitudinile necesare, numiţi *Stăpînii Înţelepciunii*. Aceştia ar fi suflete umane care în cursul procesului evolutiv au trecut de la stadiul uman la un stadiu următor, de *Adept*.

Cunoaşterea obţinută pînă în prezent, printr-un şir neîntrerupt de Adepţi, constituie Teozofia, Înţelepciunea Antică.

Societatea Teozofică şi doctrina ei au stirnit o vehementă reacţie în cercurile unor gînditori europeni şi hinduşi consacraţi doctrinelor tradiţionale orientale. Adversarii acestei societăţi consideră că adevărata teozofie a existat în toate timpurile, de la Ammonius Saccas la Iacob Boehme, Martinez Pasquale, Fabre d'Olivet, etc., dar că a fost pervertită şi compromisă de Societatea Teozofică prin faptul că în doctrina ei s-a încălcat fără metodă spiritul evoluţiei sub influenţa

pozitivismului şi a biologiei; că au fost amestecate abuziv două domenii: experienţa ştiinţifică şi experienţa ocultă, fără să se precizeze ce parte din experienţa ştiinţifică este necesară doctrinei oculte.

I se mai obiectează acestei doctrine, printre altele, o alunecare nejustificată spre un budism aproximativ şi neconform adevărat spirit asiatic.

Pentru a distinge adevărata teozofie de doctrina Societăţii Teozofice, René Guénon o numeşte peiorativ, pe aceasta din urmă, teozofism.

(3) **Ezoteric** (de la cuvîntul grecesc "esôterikos" — interior): calificare dată în şcolile vechilor filozofi doctrinei lor secrete. Spre pildă, în antichitate, se distingeau disciplinele ezoterice (acroatice sau acromatice) ale lui Aristotel, rezervate doar discipolilor săi (mai ales studiul fizicii şi parţial al logicii) pe care le preda dimineaţa la Lyceum, de operele exoterice (exterioare) pe care le preda seara tuturor tinerilor doritori să le asculte (în acelaşi Lyceum).

Au mai fost calificate ca ezoterice şcolile filozofice ale lui Pitagora şi Platon.

Acest termen a fost reportat şi altor şcoli, doctrine şi învăţături, ortodoxe şi eterodoxe, răzbătînd pînă în Extremul Orient, în spaţiu, şi pînă în epoca noastră, în timp, parazitat adesea de conotaţii mai mult sau mai puţin baroce.

De remarcat că, orice ezoterism autentic al unei doctrine, prezintă o patină de erezie din punctul de vedere al exoterismului corelativ, fapt care în nici un caz nu-l descalifică, dacă este în esenţa lui ortodox, deci conform cu adevărul şi cu simbolismul tradiţional pe care le devoalează.

(4) **Corpul eteric**: corpul fizic al omului este compus din două vehicule sau corpuri: corpul dens, şi corpul eteric (sau dublul eteric) alcătuit din particule mai subtile ale materiei fizice.

Orice particică solidă, lichidă sau gazoasă a corpului fizic este înconjurată de un înveliş eteric. Ca atare, dublul eteric este reproducerea exactă a formei dense.

Termenul indian care exprimă "dublul eteric" este *Pranamayakosha* sau vehiculul Pranei.

În Raja Yoga, dublul eteric şi corpul dens, unite, se numesc *Sthulopadhi* sau cel mai inferior *Upadhi* al Atmei.

De reținut faptul că dublul eteric, fiind numai o parte a corpului fizic, nu este în stare să servească drept vehicul autonom al conștiinței. Omul are corpul eteric comun cu plantele, după cum corpul său dens îl are comun cu mineralele.

Corpul astral, reprezintă cel de al treilea vehicul al omului, constituit din materia astrală deja menționată, care pătrunde și suportă dublul eteric. Principiul acestui corp, trezește mereu viața din starea de inconștiență. El străluminează corpul eteric în stare de veghe. Un corp eteric lăsat în seama propriilor sale forțe s-ar afla într-o continuă stare de somn. Omul are corpul astral comun cu animalele.

Ceea ce pentru corpul fizic este moartea iar pentru corpul eteric somnul pentru corpul astral este uitarea. Mai putem zice: corpului eteric îi este proprie viața, corpului astral conștiința, iar Eului amintirea.

Conform tradiției vedantine ortodoxe, corpul eteric și corpul cauzal formează — un singur corp — respectiv un singur vehicol sau înveliș (al senzației) emanație a "suflului vital" (prana) și care, de fapt, este numit *Pranamayakosha* — sau vehicolul Pranei.

(5) Solidele platoniceene: este vorba de cele cinci poliedre (numite și figuri cosmice): tetraedul, octoedrul, icosaedrul, cubul și diodecaedrul (pentagonal). Aceasta din urmă este inscriptibil în sferă și cel mai asemănător ei, ca formă (vezi *Timaios* și *Phedon* — Platon).

Aceste poliedre, înscrise unul în celălalt, se mai găsesc și în Pentagrama și secțiunea de aur din Doctrina Anonimă a vechiului Pythagorism.

Acestor "solide" li se atribuie o semnificație specială în școlile platoniciene din Grecia și Alexandria. Poliedrele respective, deși diferă unele de altele prin numărul de muchii, unghiuri și suprafețe, iau naștere dintr-un poliedru comun: tetraedrul.

În ultimă analiză solidele poliedrice ne dau axele structurii tuturor elementelor (chimice). Se poate spune că Dumnezeu geometrizează în timp ce fasonează cărămizile materiei, pentru a clădi universul.

(6) Ziua și noaptea lui Brahma: o zi a lui Brahma corespunde la peste 4 miliarde de ani tereștri — și cuprinde 14 Manwantare (o

Manwantara comportă o perioadă de peste 300 milioane de ani tereştri).

La extremitatea acestei "zile" are loc disoluţia universului (Praloaya) şi resorbirea lui în Dumnezeu: "noaptea" sau repaosul lui Brahma.

O zi şi o noapte a lui Brahma formează o perioadă cosmică, Kalpa. După 3600 Kalpa se produce disoluţia universală a tuturor esenţelor (Mahâ Praloaya) şi insuşi Brahma se pierde în Brahman, Dumnezeu se pierde în Absolutul neutru şi nedeterminat din care emană. După aceea, Absolutul va naşte un nou Brahma prin care va răspunde cu un nou ciclu de creaţii şi distrugeri psihice şi cosmice.(Lois de Manou)

(7) Reincarnarea are la bază conceptul Karman, unul dintre cele 4 concepte esenţiale care structurează gîndirea indiană: Karman, mâyâ, nirvana şi Yoga.

Karman este legea cauzalităţii universale care solidarizează pe om cu cosmosul şi il constringe să transmigreze în mod indefinit. Karman determină natura şi sensul reîncarnărilor sale viitoare.

Trecutul fiecărui suflet, in existenţele anterioare, este forţa care dirijează existenţa sa prezentă şi viitoare. Această teorie a lui Karman este comună tuturor doctrinelor (darsanelor) indiene: Samkya, Vedanta, Budismul şi Brahmanismul.

Ea este viu disputată şi contestată de unii gînditori europeni şi indieni, între care cităm pe René Guénon, Julien Evola, Georg Feurstein, Ananda K. Coomaraswamy etc.

Ideea de reîncarnare, spune R. Guénon, este o idee foarte modernă. Pentru combaterea ei aduce o serie de argumente metafizice, psihologice şi de hermeneutică a unor texte ale doctrinelor vedantină şi Budism.

Nici o doctrină tradiţională, spune Guénon printre altele, n- a admis vreodată reîncarnarea; această credinţă a fost complet străină în intreaga antichitate, deşi s-a încercat sprijinireă credinţei în reîncarnare pe o interpretare tendenţioasă a cîtorva texte mai mult sau mai puţin simbolice; chiar în Budism ar fi vorba numai de "schimbări de stare", ceea ce în mod evident, nu este deloc acelaşi lucru cu o pluralitate de vieţi succesive, ci doar în mod simbolic, stări diferite au fost uneori descrise ca "vieţi" prin analogie cu starea actuală a sufletului uman şi cu condiţiile existenţei sale terestre.

Pentru o mai temeinică edificare a se vedea lucrările de referință ale acestuia: "L'Erreur Spirite" și "Le Théosophisme".

După toate probabilitățile originea acestei doctrine trebuie căutată în straturile autohtone ale poporului indian, spune Georg Feurstein.

Doctrina reîncarnării, spune el, a suferit diverse faze de dezvoltare; de la o versiune primitivă materialistă, care încă prevalează în masele needucate din India, la o concepție psihologică foarte elaborată în Budism. Aici această teorie arhaică nu mai este înțeleasă în sensul de re – naștere (punar – junman) ci ca re – devenire (punar – bhava). Diferența între aceste două formulări constă în aceea că cea de a doua nu admite transmigrarea subiectului, dat fiind că Budismul aruncă conceptul de substanțialitate și cel al unui ego-u continuu. Trecerea de la o naștere la următoarea este explicată cu ajutorul vozusului cauzal (legăturii cauzale: pratitya – samutpâda): entitatea nouă la naștere în strictă dependență de existența precedentă, precum o torță poate aprinde o altă torță. Astfel că, ar fi cu totul greșit să se vorbească de o transmigrație a sufletelor (Georg Feurstein: The Essence of Yoga – Rider and Co. London, 1974).

A.K. Coomaraswamy consideră că noțiunea de "reîncarnare", în sensul unei renașteri pe pămînt a unor indivizi defuncți, reprezintă doar o eroare de înțelegere a doctrinelor eredității, transmigrației și regenerării (vezi Hinduisme et Bouddhisme —Gallimard, 1949).

Filozoful german indianist Paul Deussen relevă că în nici un text Vedic preUpanișadic nu se semnalează doctrina transmigrării sufletului, deși Upanișadele o atribuie Rig – Vedei. Maniera artificială în care se susține acesta îndrituiește concluzia că avem de a face cu o doctrină de origine recentă, pentru justificarea căreia s-a căutat o confirmare în texte sanscrite (The Philosophy of the Upanishadas, New—York, 1966).

(8) "mâyâ" reprezintă nul dintre conceptele fundamentale ale gîndirii indiene. Mâyâ sau iluzia cosmică asumată și chiar valorizată de omul orbit de neștiință sau ignoranță (avidya), este procesul misterios care naște și susține cosmosul, și în felul acesta, face posibilă "eterna întoarcere" a existențelor.

În alți termeni, mâyâ, este principiul prim prin care omul încearcă lumea ca pe o realitate în sine, ca pe un non-Eu, sucombînd prin aceasta la o iluzie datorită "ignoranței" (avidyâ).

Ceea ce numim procesul lumii, creația, este de fapt un joc (Krida, lîlă) pe care Spiritul îl joacă cu el însuși.

Și cum Brahma este o esență pur spirituală, jocul produs în el de Mâyâ este considerat ca un proces de gîndire: lumea este visul lui Dumnezeu.

BIBLIOGRAFIE

1. "The Vedantasutras of Badarayana" with the commentary by Sankara. I-II
(New-York, 1962)
2. Ananda K. Coomaraswamy:"Hinduisme et Bouddhisme"
(Gallimard, 1941, Paris)
3. Paul Deussen: "The Philosophy of the Upanishads"
(New-York, 1966)
4. Mircea Eliade: "Le Yoga. Immortalité et liberté"
(Payot, Paris, 1968)
5. George Feurstein: "The essence of Yoga"
(Rider and CO., London, 1974)
6. Sergiu Al. George: "Filozofia indiană in texte"
(Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1971)
7. René Guénon: "Le Théosophisme. Histoire d'une pseudo—religion"
(Paris, 1969)
8. René Guénon: "L'Homme et son devenir selon Vedanta"
(Paris, 1942)
9. Manava—DHarma: "Sastra. Lois de Manu"
(Paris, 1911)
10. F. Max Miller: "The Upanishads" I-II
(New-York, 1962)
11. Radhakrishnan: "Indian Philosophy" I
(Bombay, 1977)
12. Radhakrishnan: "L'hinduisme et la vie"
(Felix Alcan, Paris, 1929)

CUPRINS

"Cauza ultimă a tuturor mizeriilor noastre este deci ignoranţa, ignorarea faptului că noi sîntem una cu TOTUL. Această ignoranţă trebuie să fie suprimată prin expansiunea treptată a conştiinţei noastre; aceasta e ceea ce înţelegem noi prin creşterea omului."

J. C. CHATTERJI

ISBN 973-9563-0-1